

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Maatalousyrittäjien kokemukset kestävästä liiketoiminnasta

Kaupungista maalle muuttaneen silmin

Johtamisen ja organisoinnin
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Annika Liikamaa

Ohjaajat:
TkT Marja Turunen
FT Markku Jokisaari

18.12.2023
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Johtaminen ja organisointi

Tekijä: Annika Liikamaa

Otsikko: Maatalousyrittäjien kokemukset kestävästä liiketoiminnasta - Kaupungista maalle muuttaneen silmin

Ohjaajat: TkT Marja Turunen, FT Markku Jokisaari

Sivumäärä: 61 sivua + liitteet 2 sivua

Päivämäärä: 18.12.2023

Kestävä liiketoiminta ja siihen liittyvä luonnon monimuotoisuus ovat termejä, joihin törmäämme usein. Ne ovat ajankohtaisia teemoja, sillä esimerkiksi luonnon monimuotoisuus heikkenee ennennäkemätöntä tahtia (IPBES 2019). Usein tarkastelussa on myös maatalous ja sen aiheuttamat ongelmat. Harvemmin pääsemme kuitenkaan lukemaan maatalousyrittäjien näkemyksiä ja kokemuksia kestävästä liiketoiminnasta tai luonnon monimuotoisuudesta.

Tässä tutkielmassa tarkastellaan, mitä kestävä liiketoiminta suomalaisten maatalousyrittäjien mielestä tarkoittaa, käyttäen linssinä omaa kokemustani kaupungista maalle muuttaneena.

Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miten maatalousyrittäjät suhtautuvat kestäväan liiketoimintaan ja minkälaista johtajuutta heillä on luonnon monimuotoisuustyöhön. Tutkimuksessa haastatellaan kahtatoista maatalousyrittäjää ja sovelletaan autoetnografista tutkimuspäiväkirjaa syvällisemmän ymmärryksen saamiseksi.

Tulosten mukaan maatalousyrittäjät hahmottavat kestäväan liiketoiminnan kokonaisvaltaisesti neljän eri teeman kautta: taloudellinen, ympäristöllinen, sosiaalinen sekä kulttuurinen kestävyys. Heidän johtajuuttaan voidaan jakaa Turusen ym. (2023) mukaan neljään eri kypsyysluokkaan: edelläkävijöihin, havahtuneisiin, seuraajiin sekä vitkastelijoihin. Nämä kypsyysluokat antavat syvällistä ymmärrystä maatalousyrittäjien haasteista ja mahdollisuuksista luonnon monimuotoisuustyön edistäjinä.

Avainsanat: kestävä liiketoiminta, luonnon monimuotoisuus, monimuotoisuusstrategia, johtajuus, maatalousyrittäjä, laadullinen tutkimus, autoetnografia

SISÄLLYS

1	Johdanto	7
2	Kestävä liiketoiminta	9
	2.1 Kestävän liiketoiminnan teemat	11
	2.2 Luonnon monimuotoisuus osana ympäristön kestävyyttä	13
	2.3 Luonnon monimuotoisuusstrategiat	15
	2.4 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus	16
	2.5 Yhteenveto	16
3	Suomalainen maatalous ja kestävä liiketoiminta	18
	3.1 Katsaus maatalojen toimintaan Suomessa	18
	3.2 Maatalouden vuosikymmenet	20
	3.3 Maatalousyrittäjä kestävä liiketoiminnan edistäjänä	23
	3.4 Yhteenveto	23
4	Menetelmät	25
	4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja oletukset	25
	4.2 Autoetnografia	26
	4.3 Haastatteluaineisto	27
	4.4 Aineiston keruu	30
	4.5 Aineiston analyysi	31
	4.6 Aineiston arviointi	32
5	Tulokset	34
	5.1 Maatalousyrittäjien toimintaympäristö ja haasteet	34
	5.1.1 Perheviljelmien toiminnan jatkuvuus sukupolvelta toiselle	34
	5.1.2 Kestävä liiketoiminta maatalousyrittäjän näkökulmasta	37
	5.1.3 Taloudellinen kestävyys	38
	5.1.4 Sosiaalinen kestävyys	40
	5.1.5 Ympäristön kestävyys	41
	5.1.6 Kulttuurinen kestävyys	42
	5.2 Kypsyysanalyysi	42
	5.2.1 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus	42

5.2.2	Maatalousyrittäjän vaikutus luonnon monimuotoisuuteen	45
5.2.3	Mahdollisuudet luonnon monimuotoisuuden edistämiseen	46
6	Johtopäätökset ja pohdinta	49
6.1	Tieteellinen kontribuutio	49
6.2	Johtamisen implikaatiot	53
6.3	Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimus	54
	Lähteet	56
	Liitteet	62
	Liite 1. Kysymysrunko	62

KUVIOT

Kuva 1 Kestävän kehityksen tavoitteet Agenda 2030	10
Kuva 2 Triple bottom line eli taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristön tarkastelu yrityksen toiminnassa, mukailen Elkington (1999)	11
Kuva 3 Maataloustukien tukialueet	19
Kuva 4 Haastateltujen tilojen sijainti	28

TAULUKOT

Taulukko 1 Tilojen kehitys vuosina 1920–2020	20
Taulukko 2 Haastateltavan rooli, yhtiömuoto ja tuotantosuunta	29
Taulukko 3 Haastattelun tunnistekoodi, ajankohta ja kesto	31
Taulukko 4 Luonnon monimuotoisuustyön neljä kypsyytstasoa	43
Taulukko 5 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus maatalousyrittäjissä mukailen Turunen ym. (2023)	51

1 Johdanto

Kestävä liiketoiminta, ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ovat käsitteitä, joista voimme lukea lähes päivittäin. Usein tähän kontekstiin liitetään jokin kansainvälisen paneelin, kuten ilmastonmuutospaneelin IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) tai luonnon monimuotoisuus- ja ekosysteemipalvelupaneelin IPBES (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) raportti. Raportit kertovat maapallon uhkaavasti heikkenevästä tilasta ja siitä, että jotain olisi tehtävä. Globaalissa mittakaavassa katse kääntyy maatalouteen, sillä ruoantuotanto on maankäytön seurauksena yksi suurimmista luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen edistäjistä (IPBES 2019).

On siis selvää, että maatalouden tulisi muuttua kestävämpään suuntaan.

Yhteiskunnallinen keskustelu aiheesta on kuitenkin usein melko mustavalkoista ja monesti varsinaisen työn tekijän eli ruoantuottajan ääni jää kuulumattomiin. Harvoin olen lukenut maatalousyrittäjän omakohtaisia ajatuksia kestävästä liiketoiminnasta, ilmastonmuutoksesta tai luonnon monimuotoisuudesta. Tämän vuoksi tässä pro gradu - tutkielmassa halusin kuulla maatalousyrittäjien ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä kestävästä liiketoiminnasta.

Ruoantuotanto koskettaa meitä kaikkia, vaikka monelle se on täysin vieras toimiala. Vielä muutama kymmenen vuotta sitten monella oli vielä jonkinlainen kytkös maaseutuun, vaikka isovanhempien pientilan kautta. Voimakkaan ja yhä jatkuvan kaupungistumisen myötä tätä kytköstä ei enää ole (Tervo 2019). Se on johtanut osaltaan siihen, että olemme yhä kauempana ruoantuotannon arjesta emmekä aina tiedä, miten maatalous toimii nykypäivänä.

Maatalous on muuttunut vuosikymmenien saatossa pienviljelystä suuriin tilakokoihin tai tarkasti erikoistuneisiin tiloihin (Kuhmonen 2023). Tähän rakennekehitykseen on monia syitä, joita käsitellään kolmannessa luvussa. Tutustuessani maatalousyrittäjiin olen huomannut, että jonkinlainen asennemuutos on tapahtunut tämän rakennekehityksen myötä, sillä oman kokemukseni mukaan vanhemmat tilalliset nimittävät itseään tuottajiksi tai viljelijöiksi ja nuoremmat taas nimittävät itseään yrittäjiksi. Yrittäjä-termi kuvaa mielestäni nykyisen tilallisen arkea parhaiten ja tämän vuoksi olen päättänyt käyttää tutkielmassa termiä maatalousyrittäjä.

Vaikka tutkimustietoa kestävästä liiketoiminnasta maataloudesta on siis saatavilla, maatalousyrittäjien kokemuksista kestävästä liiketoiminnasta tiedetään vasta vähän. Tämän vuoksi laadullinen tutkimus on perusteltua ja antaa mahdollisuuden yrittäjille tuoda omia näkemyksiään esiin ja kuulluksi. Kestävä liiketoiminta nähdään usein viljelijäväestössä ulkoa tai ylhäältä annettuna ja sen vuoksi primääriaineiston käyttäminen tutkimushaastatteluiden muodossa antaa kokonaisvaltaisen kuvan yrittäjien ajatuksista ja kokemuksista.

Tutkimuskysymyksenä on

- Miten suomalainen maatalousyrittäjä kokee kestävä liiketoiminnan?

Apututkimuskysymyksiä ovat

- Millaisia erityispiirteitä maatalousyrittäjyyteen liittyy?
- Millaista johtajuutta maatalousyrittäjillä on luonnon monimuotoisuustyöhön?

Kun aloitin tämän tutkielman kirjoittamisen, olin prosessissa, jossa muutuin kaupunkilaisesta maalaiseksi niin fyysisesti kuin henkisesti. Muutimme kesällä 2022 ison kaupungin keskustasta puolisoni kotitalalle asumaan. Tämä prosessi antoi mahdollisuuden tarkastella tutkimusta autoetnografisella otteella, sillä ymmärrykseni maataloudesta ja sen parissa työskentelevistä ihmisistä kasvoi eksponentiaalisesti myös Pro gradu -tutkielman ulkopuolella. Myöhemmin vielä tutkielman ollessa kesken työllistyin asiantuntijatehtäviin maatalouden toimialalla.

Tämä tutkielma koostuu kirjallisuuskatsauksesta, metodologisesta osiosta, tutkielman tuloksista sekä tulosten pohjalta rakennetuista johtopäätöksistä ja tutkimusehdotuksista. Kirjallisuuskatsauksen ensimmäisessä osassa tarkastellaan luonnon monimuotoisuutta osana kestävä liiketoimintaa ja toisessa osassa tutustutaan suomalaiseen maatalouteen ja sen lähihistoriaan. Kirjallisuuskatsauksen ja tutkimusmetodien esittelyn jälkeen syvennytään kahdentoista maatalousyrittäjän tutkimushaastattelun sekä autoetnografisen tutkimuspäiväkirjan analyysiin. Lopulta lähestytään sitä, mitä merkityksiä kestävä liiketoiminta saa suomalaisen maatalousyrittäjän kokemana.

2 Kestävä liiketoiminta

Tässä luvussa esittelen kestävän liiketoiminnan käsitteitä sekä määritelmiä, sen historiaa ja käytäntöjä. Kun puhutaan kestävästä liiketoiminnasta, voidaan käyttää myös termejä vastuullinen liiketoiminta (sustainable business), yritysvastuu (corporate responsibility) tai yhteiskuntavastuu (corporate social responsibility). Nämä termit limittyvät keskenään ja ovat lähes synonyymeja toisilleen. Tässä tutkielmassa käytetään termiä kestävä liiketoiminta, sillä kuvaa mielestäni parhaiten kestävän kehityksen ja liiketoiminnan yhteisiä tavoitteita.

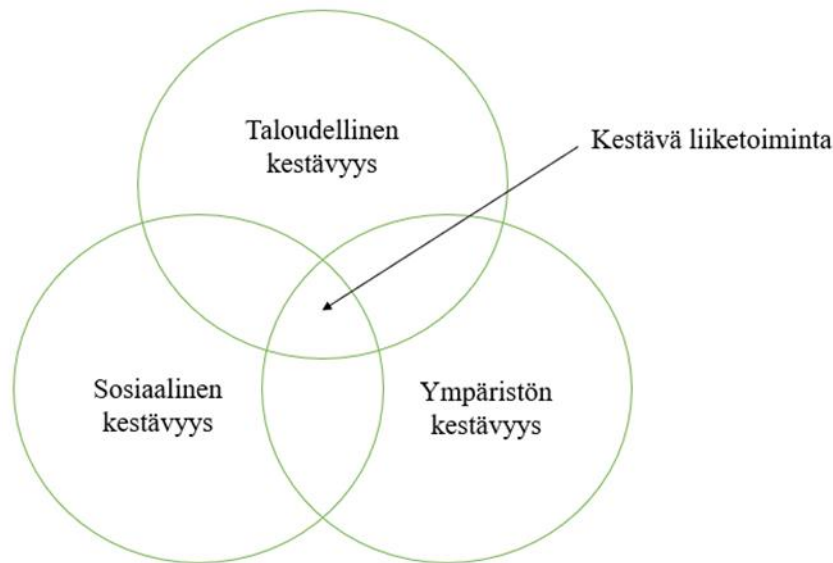
Kestävä liiketoiminta perustuu kestäväan kehitykseen, joka tarkoittaa pyrkimystä tasapainottaa taloudellista, sosiaalista ja ympäristöllistä kehitystä niin, että nykyiset tarpeet tyydytetään ilman, että se vaarantaa tulevien sukupolvien mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa (Baker 2015). Tavoitteena on säilyttää luonnonvarat ja ympäristö terveenä samalla edistämällä ihmisten hyvinvointia ja yhteiskunnallista kehitystä pitkällä aikavälillä.

Ensimmäinen maailmanlaajuisesti käsitelty konsepti kestävästä kehityksestä löytyy Rooman klubille vuonna 1972 julkaistusta The Limits to Growth -raportista, jossa kuvattiin selvästi, kuinka eksponentiaalinen talouskasvu maailmassa, jossa on rajalliset resurssit, voi johtaa erilaisiin negatiivisiin globaaleihin skenaarioihin. Poliittinen reaktio tähän akateemiseen keskusteluun oli ns. Brundtland-komission vuonna 1987 julkaisema Yhdistyneiden Kansakuntien raportti. Tämä raportti vakiinnutti asemansa kestäväan kehityksen kulmakivenä, ja siihen viitataan edelleen säännöllisesti (Fischer ym. 2023). Raportti määrittelee kestäväan kehityksen seuraavasti: "Kestävä kehitys on kehitystä, joka täyttää nykyajan tarpeet vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuuksia täyttää omia tarpeitaan" (Brundtland, 1987). Tällä määritelmällä ilmaistaan selkeästi sukupolvien välinen ekologinen tasa-arvo, eli yhden sukupolven vastuu tekojensa seurauksista kaikille seuraaville sukupolville (Fischer ym. 2023). Vuonna 2000 julkaistiin Yhdistyneiden kansakuntien vuosituhatavoitteet (The Millennium Development Goals, MDG) ja vuonna 2015 niiden jatkaja, Kestäväan kehityksen tavoitteet - Agenda 2030 (Sustainable Development Goals, SDG). Nämä tavoitteet näkyvät kuvassa yksi ja ohjaavat nykyään kestäväan liiketoiminnan kenttää (United Nations).

Kuva 1 Kestävän kehityksen tavoitteet Agenda 2030

Yksi kestävän liiketoiminnan malli on John Elkingtonin (1999) luoma ”Triple bottom line”-malli, joka jakaa yrityksen tehtävät perinteisesti yhden osa-alueen eli taloudellisen suoriutumisen sijasta kolmeen osa-alueeseen: taloudellinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys sekä ympäristön kestävyys. Sosiaalinen kestävyys keskittyy yrityksen vaikutukseen työntekijöihin sekä laajemmin yhteiskuntaan. Siihen sisältyvät muun muassa reilut työolosuhteet, yhteisön tukeminen, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvon edistäminen kaikilla tasoilla. Ympäristön kestävyys koskettaa yrityksen aiheuttamia ympäristövaikutuksia kuten energian käyttö, kierrätys sekä ympäristön suojeleminen. Taloudellinen kestävyys keskittyy yrityksen suorituskykyyn ja mahdollisuuteen kehittyä (Bansal, 2005). Kuvassa kaksi on havainnollistettu tätä kolmen osa-alueen yhteistoimintaa.

Kuva 2 Triple bottom line eli taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristön tarkastelu yrityksen toiminnassa, mukailen Elkington (1999)

Triple bottom line -mallin jälkeen kestävän liiketoiminnan tarkasteluun on otettu mukaan myös neljäs kestävyiden teema: kulttuurinen kestävyys (Soini & Birkeland 2014). Näillä kaikilla neljällä teemalla on roolinsa kestävyiden toteutumisessa, ja tätä voidaan pitää kestävän liiketoiminnan viisautena. Kaikkien teemojen tulee toimia yhteistyössä yhteisen päämäärän tavoittamiseksi (Kuhmonen ym. 2019). Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin kestävän liiketoiminnan neljää teemaa eli taloudellinen kestävyys, ympäristön kestävyys, sosiaalinen kestävyys sekä kulttuurinen kestävyys.

2.1 Kestävän liiketoiminnan teemat

Liiketoiminnan näkökulma kestävyteen vaihtelee, mutta yhä useammat organisaatiot tunnustavat kestävän liiketoiminnan merkityksen. Esimerkiksi Kopninan (2017) mukaan monet yritykset pyrkivät aktiivisesti integroimaan kestävyttä strategioihinsa, mikä näkyy innovaatioissa, resurssien tehokkaassa käytössä ja kestävän liiketoiminnan korostamisessa. Yritykset, jotka toimivat kestävän liiketoiminnan mukaisesti, pyrkivät luomaan pitkäaikaista arvoa niin liiketoiminnalleen kuin ympäröivälle yhteiskunnalle.

Taloudellinen kestävyys on kestävän liiketoiminnan mahdollistaja. Ilman taloudellista kestävyttä yrityksen on haastava toteuttaa kolmea muuta kestävyiden teemaa. Taloudellinen kestävyys on liiketoiminnan pyrkimys tuottaa pitkäaikaista arvoa

kestävällä tavalla. Tämä sisältää taloudellisen menestyksen saavuttamisen ilman negatiivisia ympäristövaikutuksia tai sosiaalista epätasa-arvoa. Yritykset, jotka omaksuvat taloudellisen kestävyuden, investoivat kestäviin teknologioihin ja prosesseihin, kehittävät uusia liiketoimintamalleja ja edistävät läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta toiminnassaan. Taloudellisen kestävyuden tavoittelu edellyttää pitkän aikavälin näkemystä ja sitoutumista jatkuvaan parantamiseen ja innovointiin (Kopnina 2017).

Ekologisella kestävyydellä tai ympäristön kestävyydellä tarkoitetaan yrityksen toiminnasta aiheutuneiden ympäristövaikutusten positiivista edistämistä sekä negatiivisten vaikutusten vähentämistä (Harmaala ja Jallinoja 2012). Ympäristön kestävyuden mittaamiseen on kehitetty erilaisia mittaussalleja, joita ovat esimerkiksi elinkaariarviointi (LCA), planetaariset rajat (PB) ja Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteiden Agenda 2030 (SDG) eri mittarit (Dong & Hauschild, 2017).

Edellä mainittu Johan Rockströmin ym. (2009) julkaisema "Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity" käsittelee yhdeksää maapallon (planetaariset rajat, PB) kantokyvyn rajaa. Nämä rajat ovat ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen, typen kierto, fosforin kierto, stratosfäärin otsonikato, merien happamoituminen, makean veden kulutus, maankäytön muutos ja kemiallinen saastuminen. Nämä rajat määrittelevät ihmiselle turvallisen toiminta-alueen, jotta tulevillakin sukupolvilla olisi mahdollisuus selvitä maapallolla.

Whitemanin ym. (2013) mukaan kestävä liiketoiminnan kannalta yritysten tulisi mitata tarkemmin toimintansa aiheuttamia vaikutuksia näiden maapallon rajojen puitteissa. Se vaatisi yhtenäistä ja monitieteistä mittaustapaa esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden vaikutusten mittaamiseen tai typen kierron mittaamiseen. Haastavaa mittaamisesta tekee se, että perinteisesti luonnontieteitä ja liiketoimintaa ei ole integroitu keskenään.

Sosiaalinen kestävyys voidaan jakaa Eizenbergin ja Jabareen (2017) mukaan yritystoiminnassa neljään eri osa-alueeseen: oikeudenmukaisuus, turvallisuus, ekologinen tuotanto ja kulutus sekä kaupunkimuodot. Oikeudenmukaisuus liittyy yhteiskunnassa epätasa-arvon vähentämiseen sekä sosiaalisen, taloudellisen sekä ympäristön oikeudenmukaisuuden lisäämiseen. Turvallisuus nojaa siihen, että jokaisella tulisi olla oikeus tuntea olonsa turvalliseksi, ja että yritys huolehtii siitä, ettei turhia

vaaratilanteita tai vahinkoja sattuisi. Ekologinen tuotanto ja kulutus liittyvät siihen, miten tavaroita ja palveluita tuotetaan ja kulutetaan ympäristöystävällisellä tavalla. Tavoitteena on vähentää ympäristöhaittoja ja edistää kestävästä elämäntapaa. Kaupunkimuodot viittaavat siihen, miten kaupungit ja yhteisöt rakentavat fyysiset ympäristönsä. Tarkoituksena on luoda kaupunkiympäristöjä, jotka tukevat yhteisöllisyyttä, turvallisuutta, terveyttä ja paikkasidonnaisuutta sekä muita ympäristötavoitteita. Nämä käsitteet ovat osa laajempaa sosiaalisen kestävyuden käsitteellistä kehystä, joka pyrkii edistämään tasapainoa yhteiskunnallisten huolenaiheiden ja kestävyuden välillä.

Soinin ja Birkelandin (2014) mukaan kulttuurinen kestävyys on pitkään nähty osana sosiaalista kestävyyttä. Vasta viime vuosina sen merkitystä on alettu nostaa myös tutkimuksen kentässä. Sen ymmärtäminen kestävyuden teemana antaa kuitenkin lisäarvoa koko kestävästä liiketoiminnan laajaan kenttään. Heidän määritelmänsä mukaan kulttuurinen kestävyys on yrityksille ennen kaikkea kulttuuriperinnön säilyttämistä ja siirtämistä tuleville sukupolville. Laineen (2016) mukaan kulttuuriperinnön lisäksi mukaan kuuluu kulttuurin monimuotoisuus, paikallinen kulttuuri ja monikulttuurisuus. Kulttuurinen kestävyys voi käsitellä aineellista tai aineetonta kestävyyttä esimerkiksi rakennusperinnön tai symbolien kautta. Kulttuurinen kestävyys linkittyy vahvasti monitieteiseen tutkimukseen ja jopa poliittisiin lähtökohtiin. Se on vielä vaikea ja kompleksinen teema, jota tulee tarkastella monitieteisesti (Soini ja Birkeland 2014).

Kestävästä liiketoimintaa on myös kritisoitu. Esimerkiksi Srivastavan ym. (2022) mukaan kestävästä liiketoimintaa on haasteellista mitata ja se saattaa päätyä yrityksen päätöksentekoon väärin perustein, jolloin tarkoituksena on usein yrityksen maineen parantaminen tai kestävyysteemojen esiin nostaminen ilman aitoja kestävyystekoja. On myös pohdittu, tulisiko kestävästä liiketoimintaa kritisoida sen länsimaalaisuuskeskeisyydestä (Shrivastava 1995). Kestävyuden mandaatilla pyritään hallitsemaan globaalien resurssien käyttöä etenkin länsimaisesta näkökulmasta eikä se ole omiaan luomaan kestävyyttä tai läpinäkyvyyttä kestävästä liiketoiminnan toiminta-ajatukselle.

2.2 Luonnon monimuotoisuus osana ympäristön kestävyyttä

Luonnon monimuotoisuus on noussut ensimmäisen kerran keskusteluun samoihin aikoihin koko kestävästä liiketoiminnan kanssa 1950-luvulla (Wilson 1988; Diaz ym.

2022). Laajasti termi esiteltiin vuonna 1992 Rio de Janeirossa YK:n biodiversiteettistrategian (CBD, Convention on Biological Diversity) julkistamisen yhteydessä. Sen mukaan luonnon monimuotoisuus tarkoittaa elävien organismien vaihtelua kaikista lähteistä, mukaan lukien maanpäälliset, merelliset ja muut vesiekosysteemit sekä niiden muodostamat ekologiset kompleksit. Tämä käsittää monimuotoisuuden lajien sisällä, lajien välillä ja ekosysteemeissä. Luonnon monimuotoisuus ei siis kata ainoastaan lajikirjoa vaan pitää sisällään myös geneettisen ja ekosysteemien monimuotoisuuden (YK 2013; Mendenhall ym. 2012).

Luonnon monimuotoisuus on noussut keskiöön kestävän liiketoiminnan kentässä viimeisimpien vuosien aikana, sillä esim. IPBES raportoi vuonna 2019 radikaalista luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä. IPBES:n raportti jakaa syyt heikkenemiseen kahteen pääkategoriaan: suoriin ja epäsuoriin vaikutuksiin. Suoria vaikutuksia ovat esimerkiksi tulivuorenpurkaukset tai maankäytön muutokset. Epäsuoria vaikutuksia ovat taas sosiaalisiin arvoihin ja narratiiveihin lukeutuvat asiat kuten suhtautuminen luontoon (IPBES 2019). Toinen vastikään keskustelua herättänyt raportti on vuonna 2021 julkaistu Dasguptan raportti, jossa tarkastellaan nykyisen talousjärjestelmän vaikutuksia luontoon ja luonnon monimuotoisuuteen. Raportti kehottaa muuttamaan tapaamme ajatella, toimia ja mitata taloudellista menestystä luonnon ja meidän hyvinvointimme suojelemiseksi ja edistämiseksi. Raportti tarjoaa uuden viitekehyksen, joka perustuu syvälliseen ymmärrykseen ekosysteemiprosesseista ja siitä, miten taloudellinen toiminta vaikuttaa niihin, ja asettaa uudet suuntaviivat luonnon huomioon ottamiseksi taloustieteessä ja päätöksenteossa (Dasgupta 2021).

Luonnon monimuotoisuus on Panwarin ym. (2022) mukaan liiketoiminnan osalta hankala käsite, koska liiketoiminnan ja luonnon monimuotoisuuden suhteelle ei ole vakiintunutta määritelmää. Turunen ym. (2023) pohtivat, tulisiko se liittää kestävään liiketoimintaan ja ympäristön kestävyys. Kuten seuraavasta kappaleesta näemme, yhä useampi organisaatio heräilee luonnon monimuotoisuustyöhön ja strategioita sekä tiekarttoja alkaa muodostua eri toimialoille. Luonnon monimuotoisuudesta voidaan käyttää myös termiä biodiversiteetti tai elonkirjo. Tässä tutkielmassa puhutaan luonnon monimuotoisuudesta, sillä se on suomen kieleen vakiintunut termi.

2.3 Luonnon monimuotoisuusstrategiat

Luonnon monimuotoisuustyölle on tehty ohjaavia strategioita monella eri tasolla: YK, EU, Suomi ja yksittäiset toimialat sekä organisaatiot. YK:n biodiversiteettistrategian pyrkimyksenä on säilyttää luonnon monimuotoisuus ja tukea ekosysteemipalveluita. Sen tarkoituksena on myös lisätä tietämystä luonnon monimuotoisuudesta ja sen heikkenemisestä. Sopimus pyrkii edistämään luonnonvarojen kestävämpää käyttöä (Diaz ym. 2022).

Keväällä 2020 Euroopan unioni (EU) julkaisi biodiversiteettistrategian, jonka tarkoituksena on pysäyttää luontokato vuoteen 2030 mennessä. Strategia on kunnianhimoinen ja tavoitteet selkeät. Jotta luontokato voitaisiin Euroopan unionin alueella pysäyttää vuoteen 2030 mennessä, se vaatisi jäsenvaltioilta paljon tekoja, rahaa sekä sitoutumista. Haasteena strategian toteutumisessa nähdään konfliktit, taloudellinen tilanne sekä osallistumisen puute (Hermoso ym. 2022).

Myös Suomi on julkaisemassa oman biodiversiteettistrategiansa tai luonnon monimuotoisuusstrategiansa vuonna 2024. Suomen Ympäristöministeriön mukaan se tulee pohjautumaan YK:n ja EU:n biodiversiteettistrategioihin ja sen päätavoitteena on kääntää luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen elpymisuralle vuoteen 2030 mennessä. Keskeisiä pyrkimyksiä ovat luonnon monimuotoisuuden suojelun tehostaminen, heikentyneiden ekosysteemien palauttaminen, toimenpiteiden toimeenpanon ja vaikuttavuuden parantaminen sekä toimenpiteiden ulottaminen luonnon monimuotoisuuden vähenemisen suoriin ajureihin ja juurisyihin.

Monet yksittäiset toimijat ovat myös julkaisseet kannanottoja sekä tiekarttoja luonnon monimuotoisuustyöhön. Esimerkiksi Suomen luontopaneelin julkaisussa ehdotetaan toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi. Ahlvik ym. (2021) esittää, että tällaisia toimia ovat esimerkiksi kosteikkojen ennallistaminen, soiden suojelu ja ennallistaminen sekä ekologisten kompensatioiden käyttäminen haitallisten vaikutusten hyvittämiseksi.

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK on järjestänyt kesällä 2023 jäsenkyselyn selvittääkseen, mitä sen jäsenet ajattelevat luonnon monimuotoisuudesta ja miten he suhtautuvat ohjauskeinoihin. Järjestössä tunnistetaan ja tunnetaan luonnon

monimuotoisuustyö ja sen tärkeys maa- ja metsätaloudelle. MTK julkaisee oman luonnon monimuotoisuustiekarttansa vuonna 2024.

2.4 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus

Turunen ym. (2023) ovat tutkineet suomalaisen ruokasektorin suhtautumista luonnon monimuotoisuuteen. Heidän mukaansa tarvitaan niin tunnetasolla kunnioittavaa johtajuutta (leadership) kuin strategista johtajuutta (strategic management), jotta yritykset voivat edistää luonnon monimuotoisuustyötä. He ehdottavat neljää lähestymistapaa yrityksissä tavattavaan johtajuuteen: edelläkävijät, havahtuneet, seuraajat sekä vitkastelijat. Edelläkävijät ovat yrityksiä, jotka aktiivisesti huomioivat luonnon monimuotoisuuden tekemisessään ja ovat valmiita kokeilemaan uusia tapoja ylläpitääkseen ja suojellakseen sitä. Havahtuneet tunnistavat luonnon monimuotoisuuden merkityksen, mutta eivät vielä huomioi sitä omassa toiminnassaan, mutta voivat aktiivisesti kerätä siitä tietoa ja oppia uusia käytänteitä. Seuraajat ovat yrityksiä, jotka ovat vasta alkuvaiheessa luonnon monimuotoisuustyössä. He saattavat seurata muiden yritysten esimerkkiä ja harkita luonnon monimuotoisuuden merkitystä liiketoiminnassaan. Vitkastelijat ovat taas yrityksiä, jotka eivät ole tunnistaneet tai omaksuneet luonnon monimuotoisuustyötä. Nämä yritykset voivat suhtautuvat asiaan passiivisesti ja jopa vastahakoisesti.

Näitä neljää eri johtajuustyyppiä voidaan tarkastella esimerkiksi sen mukaan, minkälainen käsitys yrityksillä on luonnon monimuotoisuudesta liiketoiminnassa, minkälainen heidän sitoutumisensa monimuotoisuuteen on, miten he suhtautuvat muutokseen sekä toimivatko he proaktiivisesti vai reaktiivisesti. Strategisen johtamisen puolesta voidaan taas tarkastella, miten he ottavat vastuuta ja toimivat sekä minkälaisia tavoitteita ja resursseja heillä on käytössään (Turunen ym. 2023).

2.5 Yhteenveto

Tässä luvussa käsitelin kestävän liiketoiminnan periaatteita, historiaa ja käytäntöjä. Kestävää liiketoimintaa kuvataan useilla termeillä, kuten vastuullinen liiketoiminta ja yritysvastuu, jotka kaikki viittaavat yrityksen taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöllisen vaikutuksen tasapainottamiseen. Kestävä liiketoiminta pyrkii tyydyttämään nykyiset tarpeet siten, että tulevaisuuden sukupolvien tarpeet eivät vaarannu. Kestävä liiketoiminnan yksi urauurtava malli on ollut "Triple bottom line",

joka sisältää taloudellisen, sosiaalisen, ympäristöllisen ja nykyään myös kulttuurisen kestävyuden. Kestävyuden eri ulottuvuudet korostavat pitkän aikavälin kannattavuutta, positiivisten ympäristövaikutusten edistämistä, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden lisäämistä ja kulttuuriperinnön säilyttämistä. Kriittikinä kestäväälle liiketoiminnalle mainitaan sen vaikea mitattavuus ja länsimaisuuskeskeisyys.

Luonnon monimuotoisuus, tai biodiversiteetti, on osa ympäristön kestävyyttä ja noussut merkittäväksi teemaksi viime aikoina. IPBES:n ja Dasguptan raportit korostavat luonnon monimuotoisuuden heikkenemisen vakavia seurauksia ja vaativat talousjärjestelmän muutosta luonnon säilyttämiseksi. Muun muassa näiden raporttien myötä moni taho on tehnyt tai on tekemässä oman luonnon monimuotoisuusstrategian. Niiden tavoitetasot ovat vaihtelevia, mutta viesti on sama: luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen tulisi pysäyttää. Jotta tämä tavoitetaso voidaan saavuttaa, tarvitaan luonnon monimuotoisuutta kunnioittavaa johtajuutta, joka yhdistää tunnetason johtajuuden sekä strategisen johtajuuden.

3 Suomalainen maatalous ja kestävä liiketoiminta

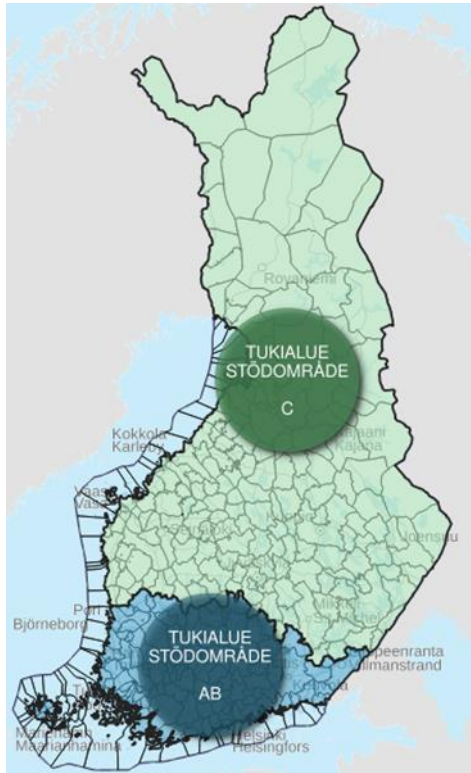
Tässä luvussa tarkastellaan, mitä suomalainen maatalous on, miten se on kehittynyt, miten maataloudessa huomioidaan kestävä liiketoiminta ja minkälaiset lähtökohdat maatalousyrittäjällä on kestävä liiketoiminnan edistämiseen.

3.1 Katsaus maatalojen toimintaan Suomessa

Maa- ja metsätalousministeriön mukaan Suomea voidaan pitää maailman pohjoisimpana maatalousmaana ja suomalainen ruoantuotanto on lähes kotimaisen kulutuksen tasolla. Ruokavarman mukaan Suomen tärkeimmät viljakasvit ovat ohra, kaura, vehnä ja ruis. Näiden lisäksi Suomessa viljellään muun muassa nurmea, öljykasveja (rypsi, rapsi, hamppu, pellava), sokerijuurikasta, härkäpapua ja muita erikoiskasveja. Kotieläintuotannossa kärjessä on maidontuotanto ja sen sivuvirtana tuleva naudanlihantuotanto. Ilmaston vaihtelujen vuoksi viljanviljely on keskittynyt eteläisempään Suomeen ja kotieläintuotanto taas pohjoisempaan Suomeen. Eteläisemmässä Suomessa kasvukausi on pidempi, jolloin voidaan tuottaa viljakasveja. Pohjoisemmassa menestyvät lähinnä erilaiset nurmikasvustot, joita käytetään esimerkiksi nautojen rehuna (Ruokatieto 2021).

Suomi noudattaa maatalouspolitiikassa Euroopan unionin yhtenäistä CAP-politiikkaa (Common Agricultural Policy). CAP-politiikka päivitetään ohjelmakausittain ja nyt eletään ohjelmakautta 2023–2027. Nykyisellä ohjelmakaudella on huomioitu tukia esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen. Yksi näistä tukimuodoista on Ekojärjestelmätuki, jota maksetaan peltoalan talviaikaisesta kasvipeitteisyydestä, luonnonhoitonurmista, viherlannoitusnurmista sekä monimuotoisuuskasveista. Käytännön tasolla esimerkiksi talviaikainen kasvipeitteisyys tarkoittaa sitä, että peltoa ei saa kyntää syksyllä vaan se jätetään joko viljakasvuston jättämälle sängelle tai nurmelle. Suomessa ELY-keskus valvoo peltotukiehtojen noudattamista satelliittivalvonnalla ja satunnaistarkastuksin. ELY-keskus raportoi suoraan Ruokavirastolle, joka vastaa tukien maksusta, ja Ruokavirasto vastaa raportoinnista suoraan EU:lle. Kotieläintiloilla mukaan kuuluvat myös eläinten hyvinvointia seuraavat tahot sekä eläinten määrää ja terveyttä seuraavat järjestelmät (Ruokavirasto 2023).

Suomen vaihtelevien sääolosuhteiden vuoksi maa on jaettu kahteen tukialueeseen: eteläinen AB-tukialue ja pohjoinen C-tukialue (kuva 3). Käytännössä tämä jaottelu tarkoittaa sitä, että pohjoisemmalla C-tukialueella voidaan maksaa korkeampia tukia erityisten viljelyolosuhteiden vuoksi (Ruokavirasto 2022).

Kuva 3 Maataloustukien tukialueet

Tilastokeskuksen mukaan suomalaisen maatalousyrittäjän keski-ikä oli 53 vuotta ja vuonna 2016 87 % maatalousyrittäjistä oli miehiä (Huttunen 2016). Suomessa suurin osa tiloista on perheyrittäjiä. Vuonna 2022 maataloista 85 % oli perheviljelmisiä ja osakeyhtiöitä oli vain 3 % kaikista maataloista (Luke 2023).

Vuonna 2021 Suomessa oli 40 344 maatalayritystä. Maatalayrityksiin kuuluu mukaan lypsykarjatalous, liha- ym. naudat, sikatalous, siipikarjatalous, lampaat, vuohet ja hevoset, viljanviljely, muu kasvituotanto ja muu tuotanto. Keskimäärin vuonna 2021 tilalla oli viljelyksessä 50 hehtaaria peltoa ja metsää 54 hehtaaria. Lypsykarjatiltoja oli 5 183 kappaletta (Tilastokeskus). Maidon kokonaistuotanto oli 2 247,43 miljoonaa litraa ja maidon keskituotos 8 924 litraa/lehmä (Luke).

Kuten taulukosta yksi nähdään, maatalousyrittäjien rakennemuutos on ollut viimeisen 20 vuoden aikana huimaa. Tilastokeskuksen mukaan tilojen määrä on vähentynyt 28 000 tilalla vuosien 2004 ja 2021 välillä. Samaan aikaan tilakoot (viljelty peltopinta-ala sekä metsä) ovat kasvaneet (Lehtonen ym. (1999); Tilastokeskus). Mielenkiintoinen vertailu saadaan lypsykarjataloista. Kokonaisuudessaan maidontuotanto ei ole juurikaan laskenut vuosien 2004 ja 2021 välillä, vaikka tiloja on lopettanut yli 12 000. Lehmien maidontuotanto on sen sijaan noussut, mutta myös tilakokojen kasvu selittää tätä muutosta. Seuraavassa alaluvussa käsitellään tämän rakennemuutoksen taustaa.

3.2 Maatalouden vuosikymmenet

Taulukko 1 Tilojen kehitys vuosina 1920–2020

Vuosikymmen	Tiloja Suomessa	Keskimääräinen tilakoko ha
1920	225 000	9
1930	249 000	8,9
1940	246 000	9,4
1950	466 000	8
1960	331 000	7,9
1970	297 000	9
1980	225 000	11
1990	199 000	12,8
2000	68 860	32
2010	51 000	45
2020	43 611	52

Ennen 1920-lukua suurin osa Suomen väestöstä eli maataloudesta. Maatalousväestöstä 40 % omisti maata, 20 % oli torppareita ja 40 % maataloustyöläisiä. Vuonna 1918 voimaan astunut vuokramaiden lunastuslaki eli torpparilaki mahdollisti torppareiden ryhtyä lunastamaan viljelemiään maita omikseen. Tämä ei ollut suuri muutos viljelykäytänteiden kannalta, mutta sosiaalinen muutos ja henkinen vapautuminen maanomistajan määräyksen alta vaikutti suuresti torppareiden hyvinvointiin (Warsell 2023).

Suomalainen maaseutu ja maatalous muuttui toisen maailmansodan jälkeen, kun asutustoiminta menetetyiltä Suomen alueilta toi uutta väkeä maaseudulle ja pienviljelijäväestö laajentui. Taulukosta yksi nähdään tilojen määrän kasvu 1950-luvulla. Näistä tiloista 35 % oli alle kahden hehtaarin pientiloja (Laine 2023). Maa- ja metsätalouden koneistuminen vei kuitenkin suurimman osan ihmistyöstä pois metsistä ja pelloilta ja näin ollen 1965–1970-luvuilla nähtiin “suuri muutto” maaseudulta lähikaupunkeihin ja Etelä-Suomeen (Oksa ja Rannikko 1988).

1970-luvulla siirryttiin maatalousverotuksessa samaan verotusjärjestelmään muiden yritysten kanssa. Tämä tarkoitti, että maatalousyritysten tuli aloittaa kirjanpito.

Maatalousyritykset tuotiin siis samalle viivalle muiden yritysten kanssa.

Maatalousyritykset olivat nyt todellisten tulojen verotuksen piirissä, kun aiemmin maatalousyritysten verotus perustui keskimääräisiin tuottoihin. Moni iso tila hyötyi muutoksesta, sillä ne pystyivät investoimaan ja laajentamaan toimintaansa, kun tulot, menot ja poistot otettiin nyt huomioon niiden toiminnassa. Toisaalta pienviljelijät kärsivät muutoksesta (Jokinen 1995).

Vuonna 1969 astui voimaan pellonvarauslaki “pellot pakettiin”, joka oli yksi maatalouden tasapainottamistoimenpiteistä ja sen tarkoituksena oli maatalouden ylituotannon sääntely. Muita tasapainottamistoimenpiteitä olivat viljelemättömyysopimukset sekä vähentämissopimukset. Pellonvarauslain nojalla viljelijä sai korvauksen, jos hän istutti peltonsa metsäksi (Hynönen ja Hytönen 1998). Todellisuudessa tuotanto kasvoi kymmenen prosenttia vuosien 1960–1980 välillä, sillä tasapainottamistoimenpiteet kohdistuivat usein pienviljelijöihin, joiden peltoala oli muutenkin vähäinen (Jokinen 1995). 1970-luvulla myös ympäristöasiat nostivat päätään. Kansainvälisessä kentässä nousi useita kemikaalikuormaa ja luonnonvarojen riittävyyteen liittyvää raporttia julkisuuteen. Puhuttiin myös muun muassa otsonikadosta, happosateista ja kasvihuoneilmiöstä (Luoma 2002).

1980-luvulla maatalous oli tehostunut teknisen kehityksen, jalostuksen ja lannoituksen käytön myötä. Tämä kehitys loi maatalouden ylituotantoa, joka toi mukanaan ventiongelmiä. Maataloustuotteita jouduttiin viemään maasta epäedullisesti, sillä markkinahinnat olivat alhaiset. Tämä vaikutti tuottajahintoihin eli maatalousyrittäjien tulotasoon. Ylituotannon myötä 1980-luvulla luotiin maitotiloille maitokiintiöt, joiden

tarkoituksena oli ehkäistä maidon ylituotantoa ja näin ollen ylläpitää tuottajahintoja tasaisemmalla tasolla (Torvela 1985).

1990-luvun maatalouden mullistaja oli Suomen EU-jäsenyys vuonna 1995. Kuhmosen ym. (2017) mukaan tuottajahinnat tippuivat yhdessä yössä yli 40 % Euroopan unioniin liittymisen myötä. Samaan aikaan panoshinnat laskivat vain 20 %, joka johti yhdessä pinta-alaperusteisten tukien kanssa isojen tilojen suosimiseen. Toinen suuri rakennemuutos pientiloista suurtiloihin oli alkanut. Tätä muutosta vauhdittivat vuosien 1995–2015 aikana tehdyt muutokset EU:n maatalouspolitiikkaan, jotka muuttivat tukien perustetta tuotantokohtaisista tuista hehtaariohtaisiin tukiin. Samoina vuosina 1995–2015 tuontielintarvikkeiden määrä nelinkertaistui, mutta vientiin lähti vain puolitoistakertainen määrä (Kuhmonen ym. 2015).

Kuten taulukossa yksi voi nähdä, tilojen määrä laskee huimaa vauhtia 2000-luvulle tultaessa. 2000-luvulla tilojen elinkeinomuodot monipuolistuivat ja nyt maatilat voidaan jakaa karkeasti perustuotantotiloihin, jotka harjoittavat vain maa- ja metsätaloutta sekä monialaisiin tiloihin, jotka harjoittavat maa- ja metsätalouden lisäksi muita elinkeinoja kuten maanrakennusta ja koneurakointia tai esimerkiksi maaseutumatkailua. Tämän elinkeinon monipuolistumisen maataloilla on aiheuttanut kyseisen palvelun kysynnän nousu tai maatalouden heikomman kannattavuuden aiheuttama tukielinkeinojen tarve. Eniten muita elinkeinoja on viljanviljelytiloilla, sillä työt ovat hyvin sesonkiluontoisia. Kotieläintilat ovat taas ympäri vuoden päivittäin sidottuna eläinten hoitoon, jolloin aikaa muille elinkeinoille on luonnollisesti vähemmän (Niemi ja Ahlstedt 2015).

Vuonna 2014 Venäjä valtasi Ukrainan Krimin niemimaan. Euroopan Unioni määräsi Venäjälle talouspakotteita ja Venäjä vastasi omilla vastapakotteillaan muun muassa maatalous- ja elintarvikkeille, joita tuotiin EU-maista. Vastapakotteet koskivat muun muassa lihatuotteita, maitotuotteita ja juureksia ym. (FAS, 2014c). Nämä vastapakotteet käytännössä lopettivat esimerkiksi suomalaisien maitotuotteiden kuten juuston viennin Venäjälle. Juuston vienti Suomesta maailmalle ei ole vielä vuonna 2020 elpynyt vuoden 2013 tasolle (Kukkonen 2021). Tuottajahintoihin tällä oli suuri vaikutus etenkin Suomessa ja raakamaidon hinta tippui rajusti. Syyskuussa 2023 raakamaidon hinta oli 38 €/100 kg kun tammikuussa 2015 se oli 50 €/100 kg (Euroopan komissio 2019a).

2020-lukua on varjostanut maatalouden kustannuskriisi, joka sekin on johtunut pitkälti Venäjän helmikuussa 2022 aloittamasta hyökkäyssodasta Ukrainassa. Sota nosti

tuotantopanosten hintaa rajusti ja osoitti, kuinka riippuvainen Suomi on ollut Venäjältä tuotavasta energiasta, lannoitteista sekä rehusta. Tilanne on kirvoittanut keskustelua esimerkiksi Suomen huoltovarmuudesta (Pellervon taloustutkimus 2022).

3.3 Maatalousyrittäjä kestävä liiketoiminnan edistäjänä

Suomalaisen maatalousyrittäjän luontosuhde on ristiriitainen ja Silvastin (2003) mukaan moni maatalousyrittäjä suhtautuu luontoon luonnonsuojelijan tavoin, mutta samaan aikaan harjoittaa tuotantointensiivistä maataloutta, joka aiheuttaa ympäristöhaittoja. Maatalousyrittäjät kunnioittavat luontoa ja sen voimaa, sillä luonto mahdollistaa maatalouden harjoittamisen ja perhetilan jatkuvuuden. Toisaalta maatalousyrittäjät pyrkivät hallitsemaan ympäröivää luontoaan. Silvastin mukaan maatalousyrittäjien käsitys työstään on muotoutunut kulttuuristen, taloudellisten ja poliittisten prosessien vaikutuksesta, ja maatalouden ympäristövaikutukset eivät ole helppoja hyväksyä maanviljelijöiden perinteisen luontokäsityksen kautta.

Luontosuhteen lisäksi on tarkasteltu maatalousyrittäjien päätöksentekoa ja päätöksenteon puitteita. Kuhmosen (2023) mukaan suurin osa ruoantuotannon ympäristövaikutuksista syntyy yksittäisten maatalousyrittäjien päätöksistä. Maatalousyrittäjät ovat kuitenkin loukussa nykyisissä toimintatavoissa taloudellisten resurssien niukkuuden vuoksi. Kuhmosen mukaan maatalousyrittäjät pyrkivät sovittamaan yhteen ulkoiset tekijät, kuten tukipolitiikan ja markkinatilanteen, omien tavoitteidensa ja maatalon todellisuuden kanssa. Taloudellinen kannattavuus on keskeinen tekijä maatalousyrittäjän päätöksenteossa, mutta myös sosiaaliset ja ympäristötavoitteet ovat tärkeitä, erityisesti niille yrittäjille, joille maatalous on pääasiallinen tulonlähde. Maatalouden rakennekehitys ja hintapaine ovat ajaneet tilat joko erikoistumaan tai kasvattamaan yksikkökojoja. Tämä kehityssuunta pienentää maatalousyrittäjien mahdollisuuksia toimia toisin eli esimerkiksi kestävämmiin. Vaikka maatalousyrittäjät haluaisivat ottaa päätöksenteossa kestävyysteemat huomioon, nykyinen ruokajärjestelmä vaikeuttaa niiden toteuttamista.

3.4 Yhteenveto

Tässä luvussa käsittelemme suomalaista maataloutta ja sen toimintaa, sisältäen nykyisiä käytäntöjä sekä historiallista taustaa, ja maatalousyrittäjien mahdollisuuksia edistää kestävä liiketoimintaa. Suomi on maailman pohjoisin maatalousmaa, ja sen maatalous

keskittyy pääasiassa viljakasvien (ohra, kaura, vehnä, ruis) ja kotieläintuotannon (erityisesti maidontuotanto) ympärille. Maatalous on alueellisesti jakautunut: viljanviljely etelässä ja kotieläintuotanto pohjoisessa. Suomen maatalouspolitiikka on osa EU:n yhteistä CAP-politiikkaa, joka tukee esimerkiksi luonnon monimuotoisuutta ja kestävyyttä.

Maatilojen määrä on vähentynyt merkittävästi viime vuosikymmeninä, mutta samanaikaisesti tilakoot ja tuotantotehokkuus ovat kasvaneet. Historiallisesti suomalainen maatalous on kokenut suuria muutoksia, kuten maatalousverotuksen uudistukset, EU-jäsenyyden tuomat haasteet ja mahdollisuudet, sekä erilaiset yhteiskunnalliset ja poliittiset tapahtumat.

Tilojen elinkeinomuodot ovat monipuolistuneet, ja monet tilat harjoittavat nyt sekä maa- että metsätaloutta, lisäksi jotkut tilat ovat laajentaneet toimintaansa muille alueille, kuten matkailuun. Maatalousyrittäjien mahdollisuudet vaikuttaa ympäristöön ovat ristiriitaiset: he arvostavat luontoa mutta ovat samalla taloudellisen paineen alla, mikä rajoittaa kestävämpien käytäntöjen soveltamista. Ympäristövaikutukset ovat olennainen osa maatalouden päätöksentekoa, mutta nykyiset toimintatavat ja taloudelliset realiteetit asettavat haasteita kestävämmän maatalouden toteuttamiselle.

4 Menetelmät

Tässä luvussa kerron tutkimuksen lähtökohdista ja oletuksista, tutkimusmetodista, kohderyhmästä, haastatteluaineiston keruusta, analysoinnista sekä aineiston arvioinnista.

4.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja oletukset

Tieteenfilosofiset suuntaukset taustoittavat tutkimusstrategiota, aineistonhankinta- ja analyysimenetelmiä. Nämä toimivat tieteellisen ajattelun lähtökohtina sekä käsittämisen tapoina. Käsitteet tiedon ja todellisuuden luonteesta eroavat toisistaan, joihin viitataan epistemologian ja ontologian käsitteillä. Epistemologia käsittelee sitä, mitä ja miten ihminen voi tietää asioista ja tiedon oikeaa luonnetta. Ontologia käsittelee todellisuutta ja mikä voi olla totta (Bell ym. 2022).

Tässä tutkimuksessa oletetaan epistemologisesti, että tutkimuksessa tutkija on osa tiedon tuottamista sekä tunnustetaan haastateltavien ja tutkijan kokemuksellisen omakohtaisen tiedon merkitys osana tietoa. Ontologisesti todellisuuden oletetaan olevan sidoksissa tutkijan ja tutkittavan todellisuuteen. Kyseessä on niin kutsuttu sosiokonstruktiivinen ote (Bergerin ja Luckmannin, 1966), jonka mukaan kuinka ihmisten tavat hahmottaa ja ymmärtää arkitodellisuutta ovat sosiaalisesti rakentuneita.

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista se, että ollaan kiinnostuneita merkityksistä sekä asioista, joita ei voida määrällisesti tulkita ja ilmiöiden laadusta. Bell ym. (2022) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää ilmiötä syvällisesti ja monipuolisesti. Tässä tutkielmassa yhdistetään temahaastatteluiden ja autoetnografisen tutkimuspäiväkirjan havaintoja syvällisen ja monipuolisen ymmärryksen kokoamiseksi.

Tutkimusprosessin aikana huomasin, että olisi hyvä kirjoittaa omia ajatuksia ja kokemuksia tutkimusprosessista ylös. Aloin kirjoittaa tutkimuspäiväkirjaa, johon keräsin omia havaintojani minulle uudesta toimialasta, johon osaltani kuuluin koko ajan vahvemmin maalle muuton ja maatalouteen työllistymisen myötä. Näistä kirjauksista syntyi tutkimuspäiväkirja, jota olen käsitellyt aineiston osana. Näitä tutkimuspäiväkirjan otteita on mukana tulokset luvussa sekä johtopäätöksissä.

4.2 Autoetnografia

Autoetnografia on tutkimusmenetelmä, jossa tutkija itse linkittyy tutkittavana olevaan kulttuuriseen ilmiöön (Holman ym. 2013.). Lisäksi menetelmä on sekä ”prosessi ja (tutkimuksen) tuote” samalla kertaa (Ellis ym. 2011). Ellisin ym. (2011) mukaan autoetnografinen tutkimus tuo tutkimukseen omakohtaisen kokemuksen syvyyttä. Se yhdistää etnografian eli kulttuurisen kokemuksen (etno) sekä autobiografian eli henkilökohtaisen kokemuksen (auto) niin, että tutkija tekee omia oivalluksiaan sekä tulkintojaan (graphy) tutkittavasta aiheesta. Autoetnografiassa Ellisin ja ym 2011 mukaan tunnistetaan, että tutkimuksen kohteena olevat ihmiset ovat prosessissa, jossa he yrittävät selviytyä, ymmärtää miten toimia arkipäivässä ja mitä heidän kamppailunsa merkitsee. Autoetnografiassa olennaista on, että tutkija pystyy selittämään, miten hänen oma kokemuksensa vaikuttaa tutkimukseen ja miten tämä näkökulma voi tuoda uutta ymmärrystä tutkittavaan ilmiöön.

Autoetnografinen tutkimus voidaan määritellä monella eri tapaa riippuen tieteenalasta. Yleinen määritelmä kuitenkin nojaa kulttuurisessa ympäristössä toimivien yksilöiden havainnointiin ja osallistumiseen sosiaalisessa ja kulttuurisessa kokemuksessa (Atkinson ym. 2001). Sen tavoitteena voidaan nähdä pyrkimys analysoida kulttuurisia prosesseja sekä niille annettuja merkityksiä. Autografisessa tutkimuksessa Lappalaisen (2007) mukaan kenttätyöllä on suuri merkitys, sillä sen avulla tutkija asettuu tutkittavan kanssa yhteiseen vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen siinä ympäristössä, joka ympäröi tutkittavan elämää. Autografiseen tutkimukseen kuuluu myös menetelmien moniulotteisuus sekä havainnointi.

Holman ym. (2013) mukaan autoetnografiaan liittyy havainnoinnin ja moniulotteisuuden lisäksi myös tutkijan rooli aktiivisena toimijana tutkittavan toimintaympäristössä. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tutkijan vuorovaikutteellisuutta sekä osallistavaa otetta samassa toimintaympäristössä. Tähän päästään esimerkiksi tutkijan itsereflektion, metodiosaamisen sekä tutkimusympäristöstä nousevien aineistojen kautta. Ellisin ym. (2011) mukaan autoetnografinen tutkimus tarjoaa kertomuksia henkilökohtaisista kokemuksista täydentääkseen tai täyttääkseen olemassa olevan tutkimuksen aukkoja. Nämä kertomukset voivat osoittaa, miten halu yleistää tutkimuksessa voi peittää alleen kulttuuristen kysymysten tärkeitä vivahduksia.

Toinen tarkoitus on Ellis ym. (2011) mukaan on ilmaista kulttuurikokemuksen sisäpiirin tietämystä. Tämä oletamus viittaa siihen, että kirjoittaja voi valistaa lukijoita kulttuurisen elämän näkökulmista, joita muilla tutkijoilla ei ehkä ole mahdollisuutta tietää. Henkilö, joka on suoraan kokenut tutkittavaan aiheeseen koskettavia ilmiöitä, voi puhua asioista eri tavalla kuin ne, joilla on rajoitetumpia kokemuksia tutkittavista aiheista. Sisäpiirin tieto ei tarkoita, että autoetnografinen tutkimus voi ilmaista totuudellisempaa tai tarkempaa tietoa verrattuna ulkopuolisiin, vaan pikemminkin sitä, että kirjoittaja voi kertoa tarinan uudennlaisilla tavoilla verrattuna siihen, miten muut ehkä kykenevät kertomaan ne. Autoetnografisen tutkimuksen objektiivisuus ja luotettavuus ovat riippuvaisia siitä, kuinka tarkasti ja avoimesti tutkija pystyy kuvailemaan oman tutkimusprosessinsa ja oman roolinsa siinä.

Autoetnografiseen tutkimukseen on kohdistettu kritiikkiä (Ellis ym. 2011), jossa on tuotu esille useita huolenaiheita. Ensinnäkin on väitetty, että autoetnografia ei ole riittävän tieteellistä, ja että se saattaa olla liian emotionaalista tai terapeutista ollakseen aidosti tieteellistä tutkimusta. Toiseksi jotkut ovat huomauttaneet, että autoetnografian keskittyminen tutkijan omaan kokemukseen voi estää tutkijaa käyttämästä tarpeeksi aikaa tutkimuskentän muiden näkökohtien tutkimiseen. Lisäksi on huomautettu, että autoetnografiassa on vaara, että tutkimus perustuu liikaa tutkijan omiin oletuksiin ja tulkintoihin.

Autoetnografia siis tarkoittaa, että tutkija tarkastelee aiheita empiirisesti, analysoiden omaa kokemustaan ja toimintaansa luoden subjektiivisen kokijan äänen (Adams ym. 2017). Autoetnografia on perusteltua tässä tutkielmassa, sillä olen läheisessä suhteessa tutkittavaan aiheeseen kaupungista maalle muuton myötä sekä työni puolesta. Autoetnografia auttaa reflektoimaan omaa tutkijapositioniani ja tuo sen tässä tutkimuksessa näkyväksi. Seuraavassa luvussa esitän omia havaintojani matkaltani kaupunkilaisesta maalaiseksi ja oman ymmärrykseni kasvamisesta ruoantuotannon saralla. Nämä havainnot olen merkinnyt tekstiin ”oma tutkimuspäiväkirja”.

4.3 Haastatteluaineisto

Haastatteluiden kohderyhmä koostui kahdestatoista maatalousyrittäjästä, jotka valikoituivat haastatteluun verkostojeni kautta. Maantieteellisesti läntinen Suomi on vahvasti edustettuna, mutta kuitenkin kumpikin EU-tuissa määritelty tukialue (AB ja C) on edustettuna otannassa. Tilojen asettuminen Suomen kartalle on esitetty kuvassa 4.

Kuva 4 Haastateltujen tilojen sijainti

Tuotantosuunnista ovat edustettuina sikatalous (lihasikala ja yhdistelmäsikala), lihakarjan kasvatus, maitotila sekä erikoiskasvien viljely. Yhdistävä tekijänä lähes kaikilla tiloilla on viljojen viljely sekä metsätalous. Neljä tilaa oli seuratussa luomutuotannossa. Taulukossa kaksi on esitetty tunnistekoodit, haastateltavan rooli, yhtiömuoto, tuotantosuunnat ja luomutilat.

Taulukko 2 Haastateltavan rooli, yhtiömuoto ja tuotantosuunta

Tunnistekoodi	Haastateltava	Yhtiömuoto	Tuotantosuunta	Luomu
H1	Yrittäjä	Osakeyhtiö ja Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Lihasukkala	
H2	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Erikoiskasvien viljely (peruna)	x
H3	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Maitotila	
H4	Yrittäjä	Maatalousyhtymä	Lihakarjan kasvatus	x
H5	Yrittäjä	Osakeyhtiö ja Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Lihasukkala	
H6	Yrittäjä	Maatalousyhtymä	Maitotila	
H7	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Maitotila	
H8	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Maitotila	x
H9	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Yhdistelmäsuukala	
H10	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Lihakarjan kasvatus	
H11	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Erikoiskasvien viljely (Härkäpapu, valkosipuli)	x
H12	Yrittäjä	Yksityinen elinkeinonharjoittaja	Erikoiskasvien viljely (Kumina, tattari, herne + viljat)	

Keskiarvallisesti peltoa tiloilla oli viljelyksessä 114 hehtaaria, mediaani 90 hehtaaria. Metsää tiloilla oli keskiarvallisesti 128 hehtaaria, mediaani 80 hehtaaria. Osa haastatteluihin osallistuneista ei halunnut jakaa yrityksensä tunnuslukuja. Suurin osa haastateltavista toimi yksityisenä elinkeinonharjoittajana, joka tarkoittaa sitä, että yrityksen taloustiedot eivät ole julkisia. Tiedossa olevien liikevaihtojen keskiarvo

vuonna 2021 oli 758 000 euroa ja mediaani 510 000 euroa. Keskiarvollisesti tilat työllistivät (yrittäjä mukaan luettuna) vuodessa 2,3 henkilöä, mediaani 2 henkilöä.

4.4 Aineiston keruu

Haastatteluaineisto kerättiin osana Biodiversiteettiä kunnioittava johtajuus - BIODIFUL-tutkimushanketta. Haastattelut toteutettiin toukokuussa sekä kesäkuussa 2022 puhelinhaastatteluina. Puhelinhaastatteluihin päädyttiin, sillä moni haastateltava oli kiireinen toukotöissä. Puhelinhaastattelu mahdollisti sen, että yrittäjät pystyivät vastaamaan kysymyksiin esimerkiksi traktorin hytistä samalla kevättöitä tehden. Tällöin haastattelu tapahtui heille ominaisen työn puitteissa, jossa he saattoivat vapaasti ilmaista itseään. Toisaalta asetelmassa on myös mahdolliset varjopuolensa: on mahdollista, että vastaajan keskittyminen kärsi, jos työssä tuli haastavampi paikka kohdalle.

Haastattelurunko ja teemat laadittiin etukäteen ja haastattelut toteutettiin puolistrukturoituna, jotta mahdolliset tarkentavat lisäkysymykset oli mahdollista toteuttaa. Tämä mahdollisti myös sen, että tutkimushaastattelu oli keskusteleva ja avoin uusille näkökulmille. Puolistrukturoitu haastattelu tapa on yleinen laadullista tutkimusta toteutettaessa (Eriksson ym. 2008). Hirsjärven ja Hurmeen (2022) mukaan teemahaastattelulla pyritään tutkimaan yksilön tunteita, ajatuksia, kokemuksia ja uusia ilmiöitä. Se sopii tämän tutkielman tutkittavaan kokemuksellisuuteen. Haastatteluun pyrittiin jättämään tilaa ja aikaa vastata eri teemoihin ja kysymyksiin voitiin palata myös myöhemmin. Näin pyrittiin luomaan avoin ja keskusteleva ilmapiiri haastatteluun.

Kaikki haastateltavat toimivat yrittäjinä tiloillaan joko yksin tai useamman henkilön kanssa. Haastattelurunko löytyy ensimmäisenä liitteenä. Taulukosta kolme löytyy kuvaus tunnistekoodista, haastatteluiden ajankohdasta ja kestosta.

Taulukko 3 Haastattelun tunnustekoodi, ajankohta ja kesto

Tunnustekoodi	Päivämäärä	Kesto
H1	16.5.2022	39 min
H2	18.5.2022	46 min
H3	19.5.2022	43 min
H4	23.5.2022	35 min
H5	23.5.2022	45 min
H6	23.5.2022	45 min
H7	23.5.2022	24 min
H8	24.5.2022	40 min
H9	24.5.2022	40 min
H10	27.5.2022	61 min
H11	27.5.2022	48 min
H12	2.6.2022	35 min

Haastateltavilta pyydettiin suostumus osallistua tutkimushankkeeseen ja haastattelun aihe tuotiin esiin ennen varsinaista haastattelua. Valmista kysymysrunkoa ei toimitettu etukäteen, jotta haastateltavat saivat tuoda omia ajatuksiaan spontaanisti esille.

Toisena aineistona käytin tutkimuspäiväkirjaani, jota kirjoitin toukokuun 2022 ja marraskuun 2023 välisenä aikana. Jäsensin tutkimuspäiväkirjani otteita osana aineiston analyysiä.

4.5 Aineiston analyysi

Tutkimushaastatteluista syntyneet äänitiedostot litteroitiin yliopiston yhteistyöyrityksen toimesta. Tämän jälkeen litteroidut tekstiaineistot teemoitettiin käyttäen NVIVO-koodausohjelmaa.

Aineiston analyysimenetelmänä teemoittelussa pyritään aineistosta löytämään teemoja ja alateemoja, joita haastateltavat ovat tuoneet esiin. Toki teemoittelu perustuu jo aikaisemmin tehtyyn kysymysrunгон teemoitteluun, mutta haastateltavat voivat myös tuoda omia teemoja esiin haastatteluiden aikana. Tutkijan tehtävänä on tunnistaa nämä ja tuoda tarkoitetut teemat esiin (Hirsjärvi ja Hurme 2022).

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista, että aineiston analyysi alkaa jo haastatteluvaiheessa. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkijan käsitys aiheesta voi kasvaa haastatteluiden edetessä ja hän osaa kysyä tarkentavia kysymyksiä haastateltavilta. Tämä muodostaa niin sanotun spiraalimaisen tutkimusprosessin, jossa aikaisempien haastatteluiden tulokset antoivat tukea teorian ja tutkimuksen käsittelyyn (Hirsjärvi ja Hurme 2022).

Aineiston analyysissä kävi ilmi, että haastatteluista olisi löytynyt monta mielenkiintoista tutkimuksen aiheita kuten kestävän liiketoiminnan käytännön toimet tiloilla tai sukupuolten ja ikärakenteen vaikutus kestävän liiketoiminnan suhtautumiseen. Rajaus onkin ollut aineiston analyysin aikana hieman haastavaa.

4.6 Aineiston arviointi

Sarajärven ja Tuomen (2017) mukaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole yksiselitteistä laadun arvioinnin perustetta, vaan luotettavuuden kriteerit koostuvat käytetystä menetelmästä ja sen oletuksista. Käyttämässäni tutkimusotteessa pyritään saamaan aikaan syvempää ymmärrystä ja omakohtaisuutta, jonka kautta on mahdollista peilata yleiseen. Otteen mukaan ei pyritä niinkään objektiiviseen tietoon, vaan subjektiiviseen kokemukseen (Ellis ym 2011). Tällä tavoin saatua tietoa voidaan käyttää täydentämään yleistä tietoa, kertomalla sellaista, mikä jää yleistetyn tiedon varjoon.

Edeltävissä kappaleissa esittelin aineiston kohderyhmät, aineiston keruumenetelmät ja aineiston analyysin. Puolistrukturoitu haastattelu varmisti avoimen keskusteluyhteyden haastateltavien kanssa ja mahdollisti muun muassa lisäkysymysten tai tarkentavien kysymysten kysymisen. Tämä loi hedelmällistä keskustelua ja haastateltavat kertoivat avoimesti ajatuksistaan. Tutkijan puolueettomuus pystytään varmistamaan esimerkiksi sillä, että haastattelutilanteessa haastateltava pysyy neutraalina ja pyrkii aktiivisesti kuuntelemaan ja ymmärtämään haastateltavaa (Sarajärvi ja Tuomi 2017).

Tutkimuksen laadun arviointikriteereinä voidaan Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan pitää aineistonkeruuta, haastateltavien valintaa, tutkijan ja haastateltavien suhdetta sekä aineiston analyysia. Aineistonkeruu toteutettiin samalla tavalla jokaisen haastattelun yhteydessä: puhelu tallennettiin ja litteroitiin johdonmukaisesti. Haastateltaviksi valikoitui maatalousyrittäjiä, jotka kaikki toimivat päätoimisena yrittäjänä. Tutkija ei tuntenut henkilökohtaisesti haastateltavia eikä toimialaa, mutta tutkimusprosessin

aikana haastateltavat ja toimiala tulivat tutummiksi. Aineiston analyysi toteutettiin lukemalla haastatteluaineistot useaan kertaan, teemoittelemalla aineistoa, kunnes näiden kautta rakentui aineiston kannalta keskeisemmät löydökset (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Autoetnografinen tutkimuspäiväkirja rakentui tutkimusprosessin aikana aina kun uusia oivalluksia tai ristiriitoja syntyi. Myös tutkimuspäiväkirja-aineistoon käytettiin vastaavaa teema-analyysiä.

5 Tulokset

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksen tuloksia. Olen järjestänyt tulokset kahteen pääluokkaan. Ensimmäisessä tulosluvussa käsittelen laajojen teemojen kautta tuloksia ja käytän haastattelu- ja tutkimuspäiväkirjaotteita havainnollistamaan keskeisiä esille nousseita teemoja. Olen tietoisesti käyttänyt suhteellisen pitkiä sitaatteja ja päiväkirjaotteita tuodakseni lukijalle tuntuman maatalousyrittäjän ja oman maalle muuttaneen kaupunkilaiskokijan arjesta maalla. Toisessa tulosluvussa esittelen yrittäjien kypsyysluokka-analyysin. Myös tässä käytän haastatteluotteita havainnollistamaan tuloksia.

Käytän tässä luvussa maatalousyrittäjistä myös samaa tarkoittavaa yrittäjä -nimitystä tekstin sujuvuuden vuoksi. Haastateltavat on eritelty tunniste-koodeilla H1, H2, H3 jne. ja otteet autoetnografisesta tutkimuspäiväkirjastani on merkitty ”Oma tutkimuspäiväkirja”.

5.1 Maatalousyrittäjien toimintaympäristö ja haasteet

5.1.1 Perheviljelmien toiminnan jatkuvuus sukupolvelta toiselle

Maatalousyrietykset eroavat toisistaan muun muassa tuotantosuunnan, sijainnin ja koon sekä työllistävyyden saralla. Yksi yhdistävä teema näyttäytyy ajallisena jatkumona, joka yhdistää ja sitoo yrittäjiä läheisesti ja konkreettisesti maahan, aikaan, sukuun ja toimeentuloon. Näitä ovat ylisukupolvisuus, perheyrittäjäisyys ja vuosikymmenten jatkumo. Yrittäjät pyrkivät kestävään liiketoimintaan varmistamalla, että tulevillakin sukupolvilla on mahdollisuus toimia, maa pysyisi viljelyskunnossa tai tuotantotilat eläimille korkealaatuisina. Samalla maatalousyrittäjät kutovat itsensä ihmssuhteiden verkostoon, fyysisiin ja henkisiin yrityksen resursseihin sekä sukupolvien jatkumoon.

Joidenkin yrittäjien mukaan heidän sukutilansa on verrattain uusi, kun puhutaan vasta keski-ikäisen yrittäjän puolison isovanhempien ostamasta tilasta. Tällä laskukaavalla päästään jo kuitenkin helposti 1900-luvun alkuun perheyrietyksen perustamisessa.

” . . . tämä on asutustilana saatu aikanaan, tai siis eihän se ole saatukaan, että siitä jotain on pitänyt maksaakin, eli me ollaan kolmas sukupolvi tällä tilalla, eli minun miehen isovanhemmat on tämän perustanu tähän.” H3

”Tila on meidän suvulla ollut vasta 50-luvulta. Itse asiassa 60-luvulla omistuksessa, 58 on suku tullut tilalle vasta.” H6

Tästä ylisukupolvisuudesta ja tilojen historiasta olen kirjoittanut jo aineiston keräämisen yhteydessä oman muistiinpanon. *”Kertoo ehkä jotain maatalouden ylisukupolvisuudesta, että haastateltava puhuu, kuinka tila on tullut heidän suvulleen ”vasta” 1950-luvulla eli noin 70 vuotta sitten. He antavat kuvan siitä, kuinka yritys on jollain tasolla ”nuori” muiden maatilayritysten rinnalla. Kuinka monen muun toimialan perheytykset kertovat aloittaneensa toimintansa ”vasta” 1950-luvulla?”* Oma tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2022

Toisten yrittäjien tilalla maanviljely on jatkunut vuosisatoja.

”Tämä on vanha kantatila, eli isojaossa tehty joskus 1790, en mä muista tarkkaan. Tämän alkuperäinen pinta-ala on ollut hauskasti 250 hehtaaria, joista 15 peltoa, ja nyt hypätään 150 vuotta eteenpäin. Tässä on edelleen 15 hehtaaria peltoa, mutta metsää ei ole kun 50. Tämä on äärettömän harvinainen tila, joka on säilynyt entiteettinä, samankokoisena, isojaosta lähtien. Meidän suku on viljellyt tätä vuodesta -61, ja siinä on sellainen tausta, että se, kuka myi tämän, niin hänen lapseton pariskunta, niin heillä ei ollut jatkajaa, niin mun isoisä sitten osti tämän. Sitten mun isä osti tämän -82, ja mä ostin tämän 2008.” H11

” . . . varhaisimpia merkintöjä löytyy jo varmaan jostain 1500-luvun alkupuolelta. Mutta mejän suvulla tämä tila on ollut vuodesta 1890 lähtien.” H10

Suurin muutos monella yrittäjällä on tapahtunut sukupolvenvaihdoksen eli SPV:n yhteydessä. Esimerkiksi erään yrittäjän viljanviljely heti puolittui ja siirryttiin nurmiviljelyyn SPV-yhteydessä 90-luvun alussa. Toinen yrittäjä teki SPV:n vuonna 2009 ja siirtyi luomuun vuonna 2014.

Monella yrittäjällä pelto- ja metsäpinta-alan kasvatus on ollut isoin muutos aikaisempaan. Pelto- ja metsäpinta-alaa on kasvatettu ostamalla maata tai vuokraamalla peltoja. Vain yksi yrittäjä mainitsee peltopinta-alan kasvattamisen raivauksella.

”Peltoala on kasvanut siitä, mitähän isällä oli silloin, sanotaan nyt vaikka 50 hehtaaria ja nyt on 90, en muista tarkkaan, mikä se silloin oli, pitäisi käydä katsomassa papereista. Ja sikatalous on itse asiassa tuotantokapasiteetiltaan pienentynyt, koska sikojen neliövaatimukset ja muut on kasvanut eli isällä oli noissa samoissa rakennuksissa vähän yli 800 paikkaa, kun mulla on nyt se vähän alle 650 paikkaa. Ja nämä tulee siis erilaisista sikojen hyvinvointivaatimusten kasvusta eli pinta-alavaatimukset on kasvanut.” H5

”Pinta-ala on lisääntynyt tässä nyt viimeisen parin vuoden aikana noin 20 hehtaarilla. Jatkuvaa kehitystä oikeastaan ollut koko ajan. Ei mitään suuria muutoksia, mutta jatkuvaa kehitystä ja toiminnan parantamista, koitetaan tehostaa hommia koko ajan. Suuria investointeja nyt ei ole, muuta kuin se maan osto. Pienempiä sitten.” H6

Näitä samoja asioita pohdin tutkimuspäiväkirjassani: *”Ylisukupolvisuus ja vuosisatojen jatkumo on asia johon en ole kiinnittänyt huomiota ennen maalle muuttoa. Nykyinen naapurimme on tuntenut mieheni isoisovanhemmat. Eli pariskunnan, joka on syntynyt 1800-luvun lopussa. Mielestäni se mitä kaupungista puuttuu, on ylisukupolvisuus. Täällä samaa tilaa on asuttanut sama suku jopa vuosisatojen ajan. Tuntuu jopa lohduktavalta tietää, että tätä samaa järvimaisemaa on sukumme katsoneet vuosisatojen ajan. He ovat tunteneet samat saaret ja niemennokat nimeltä ja kulkeneet samoja reittejä kuin me nykypäivänä. Usein myös talot ovat olleet asutettuina vuosisatoja. Ei ole mikään poikkeus, että sama hirsirunko on seissyt paikallaan yli 300 vuotta. Sellaista käyttöikä ei taideta nykyrakentamisella saavuttaa.*

Ylisukupolvisuus tuo toivoa, lohtua ja pysyvyyden tunnetta. Mutta samaan aikaan se voi myös olla taakka. Kun tiedät, että isoisovanhemmat ovat raivanneet pellot käsin – tunnet velvollisuutta viljellä maata, vaikka se ei olisikaan kannattavaa. Lopetus on aina raskas päätös ja tilannetta hankaloittaa se, että koti on missä tila on ja koti tarkoittaa vuosisatojen ajan ollutta kotia – sitä ei tuosta noin vain myydä.

On myös aiemman sukupolven toive ja pyyntö, että seuraava sukupolvi pitää huolen suvun maista. Sain myös itseni kiinni tästä ajatuksesta – toivon, että vuoden vanha poikamme pitää aikaan tilasta huolta. Aikamoinen taakka asettaa lapsen harteille. Vaikka sitä ei ääneen hänelle koskaan sanoisi, on se lapselle usein itsestään selvää. Tämä sukutilojen taakka on kuitenkin ehkä hieman väistymässä, sillä maatalous liiketoiminnallistuu kovaa vauhtia.” Oma tutkimuspäiväkirja elokuu 2023

5.1.2 Kestävä liiketoiminta maatalousyrittäjän näkökulmasta

Yrittäjät tunnistivat kestävä liiketoiminnan termin ja monet jakoivat sen kolmeen eri teemaan: talous, ympäristö ja sosiaalinen kestävyys. Yksi yrittäjä nimesi myös kulttuurisen kestävyden. Määrittelemisessä nousi myös pitkäjänteisyys, ylisukupolvinen ajattelu ja kokonaisvaltainen kestävyden hahmottaminen.

”Kestävä liiketoiminta sekä sosiaalisesti, ekologisesti ja ekonomisesti. Joka ikisellä tavalla, me ollaan luonnon kanssa päivittäin tekemisissä ja tämä koko meidän toiminta pohjautuu täysin luontoon.” H6

”. . .tehdään liiketoimintaa niin, että se on kestäväällä pohjalla elikkä pitkäjaksoista, että ei ajatella pelkästään sitä vuotta tai kahta eteenpäin.” H12

Yksi yrittäjä oli miettinyt omassa toiminnassaan käytännön kestävyystoimet erityisen kokonaisvaltaisesti ja lähes suljetun kierron mukaisesti. Kaikki eläinten rehu kasvatetaan itse käyttäen omien eläinten lantaa lannoituksessa. Lypsylehmistä ja -vuohista saatava maito jatkojalostetaan esimerkiksi juustoksi ja myöhemmin pitkän lypsyuran jälkeen teurastuksesta saatavat ruhonosat käytetään ihraa myöden, josta tehdään palasaippuonia ja kosmetiikkaa. Nautojen ja vuohien vuodat myös parkitaan ja myydään taljoina. Eläimestä ei siis käytännössä jää mitään käyttämättä. Tilalla myös kierrätetään pesuvedet useampaan kertaan ja huolehditaan maatalousmuovien tarkasta kierrätyksestä.

”Sitten, kun ne teurastetaan, niin niiden lihat käytetään, niiden nahat käytetään, niiden sisäelinrasvat käytetään, sisäelimet käytetään, ja vielä nahka käytetään. Eli siitä eläimestä ei mene hukkaan, koska mun mielestä se on kaikista tyhmintä tällöisessä, on maataloutta tai mitä vaan, että sitä raaka-ainetta menee hukkaan.” H8

Pohdin tämän yrityksen toimintaa aineiston analyysiä tehdessäni: *”Näin laaja jalostussuhde ei ole kovin tavanomaista ”normaaleilla” maataloilla, mutta tämä voisi olla yksi suunta, jolla osa maatalousyrittäjistä saisi toimintansa kannattavamaksi eli siirtyi suoraan kuluttajatuotteiden valmistukseen ja niiden suoramyyntiin. Se vaatii yrittäjältä paljon resursseja ja monitaituruutta, mutta ei ole mahdotonta.”* Oma tutkimuspäiväkirja lokakuu 2023

Seuraavaksi kerron tarkemmin neljästä eri kestävyyyden teemasta yrittäjien kokemusten kautta.

5.1.3 Taloudellinen kestävyys

Etenkin taloudellinen kestävyys nousi esiin monen yrittäjän toimesta, sillä moni koki maatalouden kannattavuuden niin heikkona, että muiden kestävyysteemojen toteutuminen saattoi vaarantua.

”Semmoinen vastuullinen liiketoiminta tarkoittaa sitä, että ensinnäkin teet siitä oman tilasi toiminnasta liiketoimintaa.” H2

”No, jos ajattelee sellaista taloudellista näkökulmaa, niin tietenkin, että se liiketoiminnan täytyy olla tuottavaa. Ja sitten se kasvu pitää olla hallittua, ja sitten sitä taloutta pitää suunnitella, ettei voi vain olla ja odottaa, että tulee jotain tukija ja sitten tehdään, mitä tehdään, vaan sen pitää olla hanskassa se, kun tämä on muuttunut enemmän liiketoiminnaksi.” H10

Maatalouden toiminnan muutosta pohdin tutkimuspäiväkirjassa: *”Maatalous on myös viime vuosikymmeninä liiketoiminnallistunut voimakkaasti. Ennen riitti, että tilan jatkaja osasi peltotyöt ja eläinten hoidon, mutta nykyään oman kokemukseni mukaan maatalousyrittäjän paras taito on paperin pyörittely. Se on ehkä kärjistetyksi sanottu, mutta maatalous perustuu niin voimakkaasti maataloustukiin, joita tietenkin valvotaan tarkasti, koska kyseessä on julkiset varat. Viime aikoina maatalouden kustannuskriisi on kuitenkin ajanut tai kannustanut maatalousyrittäjiä toimimaan yhä nokkelammin ja laajemmalla kentällä. Tästä esimerkkinä nautatiloilla tapahtuva tilamyynti, joka vaatii yrittäjältä paljon aikaa ja osaamista esimerkiksi kuluttajamarkkinointiin. Oman kokemukseni mukaan maatalous muuttuu koko ajan vastaamaan niin sanotusti normaalia yritystoimintaa, vaikka liiketoiminta vielä pitkälti perustuu maataloustukien maksuun.”* Oma tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2022

Muutama yrittäjä koki taloudellisen kestävyuden olevan kytköksissä ympäristön kestävyteen. Nämä yrittäjät sanoittavat myös sitä, kuinka ovat pikkuhiljaa ja pitkäjänteisesti kehittäneet tilaansa vuosien saatossa.

”Maatila on silloin kannattava, kun se on ekonomisesti ja ekologisesti kannattava. Elikkä molemmin päin, elikkä kumpikaan ei sulje toisiaan pois.” H4

Osalla yrittäjistä kustannuskriisi on ajankohtainen termi kuvaamaan taloudellista tilannetta. Vaikka toiminta on kannattamatonta, on pakko jatkaa, jotta saa lainat maksettua, sillä kotitilan myynti ei ole vaihtoehto. Aineistosta nousee esiin yksi metsän tarkoitus maa- ja metsätaloudessa. Se on varmuusvarasto, josta otetaan vain, jos tarvitaan. Viime aikoina on rahaa tarvittu enemmän tuotantopanosten hintojen nousun vuoksi, ja moni on joutunut kaatamaan metsäänsä, vaikka eivät sitä välttämättä olisi halunneet tehdä.

Talkootyön käyttö pohdituttaa yrittäjiä. Yksi yrittäjä nostaa esiin kysymyksen, onko reilua, että ruokaa tuotetaan maatalousyrittäjän lähipiirin talkoovoiman avulla.

”Minusta se ei ole reilua, että ala on semmoinen, että siellä tosiaan pitää ilmaista talkootyötä ihmisten tehdä, että se on millään lailla kannattavaa. Niin silloin siinä on minun mielestä iso ongelma, joka muhii ja joka pitäisi tuottaa ja puhua reilusti.” H3

Omaan tutkimuspäiväkirjaan olen kirjannut huomiota taloudellisesta tilanteesta. *”Näin tänä vuonna ensimmäistä kertaa koko maatilan vuosikierron. Olin hämmästynyt kuinka paljon aikaa ja vaivaa täytyy pellolle antaa esimerkiksi kaurasadon saamiseksi. Ja hinta, jonka siitä saa myymällä on minimaalinen. Tuet, jotka saa viljelystä menevät lähes poikkeuksetta tuotantopanoksiin. Siemeniin, pellon maaperän parannukseen, apulantoihin ja mahdollisiin kasvinsuojeluaineisiin. Puhumattakaan polttoaineesta, jota kuluu traktoreissa. Jos ihmiset ymmärtäisivät, kuinka paljon viljely vaatii niin fyysisiä kuin henkisiä varoja, ehkä osaisimme arvostaa ruokaa enemmän.”* Oma tutkimuspäiväkirja elokuu 2023

5.1.4 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyuden osalta nostettiin esiin yhteistyö muiden yrittäjien sekä naapurien kanssa, työssä jaksaminen, työntekijöistä huolehtiminen ja naisten asema toimialalla.

”Ja sosiaalinen näkökulma, tietenkkin se, että naapuruston kanssa pitää tehdä yhteistyötä ja ne pitää huomioida tässä kaikessa tekemisessä” H10

Naapurien kanssa yhteistyöstä olen kirjoittanut myös omaan tutkimuspäiväkirjaan.

”Maalle muuton myötä minusta on tullut varovaisempi, jotenkin terävät kulmat on hioutuneet pois. En tiedä onko se hyvä vai huono asia, mutta jotenkin sitä on nykyään varovaisempi mielipiteissään kuin ennen. En halua loukata ketään ja ajattelen, että ihmiset, joiden kanssa täällä toimin, on täällä toivottavasti niin kauan kuin minäkin. Ja meidän lapset ovat meidän jälkeen täällä. Ei tule siis suotta suututtaa naapuria, sillä se sama suku saattaa olla naapurinasi vielä vuosisatoja. Myös naapuri -käsite on mielenkiintoinen. Puhumme naapureista, vaikka he asuisivat 20 km päässä. Naapuriapu on myös korvaamatonta ja pyyteetöntä. Naapurin kalamies tuo meille viikoittain kalaa ja minä leivon hänelle pullaa. Tuntuu hienolta kuulua yhteisöön, kylään. Se tuo merkitystä elämään ja jonkinlaista pysyvyyden tunnetta.” Oma tutkimuspäiväkirja elokuu 2023

Yhteistyöhön liittyy esimerkiksi yhteiskäyttökoneet ja yhteistyö eri tahojen kanssa. Esimerkiksi kotieläintila työllistää paljon tilan ulkopuolisia ihmisiä kuten eläinlääkäreitä ja viranomaisia, ja heidän kanssaan olisi hyvä tulla toimeen. Sosiaalisen teeman alle rakentuu myös ajatuksia työturvallisuudesta, työssä jaksamisesta, turvaverkkojen puuttumisesta ja työn ja vapaa-ajan rajaamisesta, kun työpaikka on myös koti. Myös sosiaaliturva huolestuttaa, sillä jos yrittäjä onkin esimerkiksi perustoimeentulotuen tarpeessa, tulisi hänen ensin myydä koko omaisuutensa, joka käytännössä tarkoittaisi yritystoiminnan loppumista. Vain yksi yrittäjä ottaa esiin sukupuolten välisen tasa-arvon maataloilla. Tiloilla saattaa olla käytäntö, että kumpikin puoliso toimii yrittäjänä tilalla, mutta vain toinen omistaa tilan.

5.1.5 Ympäristön kestävyys

Ympäristön kestävyydestä nousee esiin kaksi erilaista näkökulmaa. Ensimmäinen on se, että ympäristön kestävyys on maataloudessa kaiken a ja o, lähtökohta toiminnalle.

Näistä yrittäjistä huokuu aito välittäminen ja tarve pitää ympäristöstä hyvää huolta.

”Me ollaan ympäristökestävyyden näkökulmasta ajateltu laajasti, että maasta ei oteta enempää, kuin mitä se antaa, että mieluummin yritetään sillä omalla toiminnalla parantaa sen maan kuntoa, mieluummin kuin se, että vain nyhdetään siitä. Ja se huono maaperä ei sitten kerta kaikkiaan tuota.” H10

Toinen näkökulma nostaa esiin toimia, joita tehdään jo tukipolitiikan siivittämänä kuten peltojen talvikasvipeitteisyyden pitäminen. Toki nämä ovat myös ympäristön kestävyteen liittyviä toimia, mutta ajurina niissä ovat tukiehdot, ei yrittäjien oma motivaatio.

”Jos ajattelee, että, ympäristöä, niin kyllähän me kaikessa toiminnassamme joudutaan ottamaan se huomioon. Että on niin paljon kaikkea lainsäädäntöä ja ohjeistusta, että miten asioita pitää tehdä, vaikka jätteiden käsittely, lietteen käsittely ja joku kasvinsuojelutoimenpiteet.” H9

”Lainsäädäntöhän meitä ohjaa koko ajan. Kaikki suojavyöhykkeet, lannoitusten ja kasvinsuojelun ynnä muitten osalta. Valumavedet kaikista, säilörehusiilojen puristenesteet talteen, kaikkia tällaisia. Ympäristön tila siinäkin huomioon koko ajan.” H6

Yrittäjien kertomasta huokuu se, että ympäristöasioissa tukiehtoja ja lainsäädäntöä on paljon ja niitä noudatetaan. Yksi yrittäjä nostaa kuitenkin esiin huolensa säädösten nopeitempoudesta, kun luonnon kanssa toimiessa viisi tai kymmenen vuotta on lyhyt aika. Vaikka ympäristöä koskevat säädökset ovat tärkeitä ja perusteltuja, jatkuva säädösten muuttuminen ja lisääntyminen tarkoittaa lisätyötä yrittäjille, mikä aiheuttaa uupumista ”sääntöviidakon” keskellä. Myös joidenkin säädösten ristiriitaisuus pohdituttaa. Alla olevasta sitaatista käy ilmi, että ELY-keskus vaatii pellonpientareiden pitämistä siisteinä, vaikka pajukot ja pusikot voisivat olla erinomaisia luonnon monimuotoisuudelle. Yksi yrittäjä kertoo rikkovansa tietoisesti tätä sääntöä.

”No mä olen, esimerkiksi ruvennut välttämään kaiken maailman, näiden peltoteiden ja peltojen varsilla olevien pajukkojen, mikäli ne eivät tule selkeästi pellon puolelle, niin minä olen pyrkinyt siihen, että niiden tavallaan poistamista vältetään.” H4

Tutkimusaineistoa kerätessäni pohdin tutkimuspäiväkirjassani ympäristötekojen arkipäiväisyyttä. *”Tässä kohtaa ymmärrän, etten tiedä maatalouden arjesta oikein mitään. En ymmärrä mistä haastateltavat puhuvat enkä näin ollen osaa kysyä tarkentavia kysymyksiä lisää esimerkiksi vesien rehevöitymisestä tms. Yrittäjät eivät myöskään osaa kertoa teostaan, sillä ne ovat niin arkipäiväisiä heille. Maatalous on etenkin ympäristöasioissa hyvin säänneltyä sekä valvottua ja yrittäjillä on selonottovelvollisuus eli he ovat vastuussa kaikista teoistaan. Tämän vuoksi yrittäjät ovat hyvin varovaisia, etteivät tee virheitä ja täyttävät varmasti kaikki tukiehdot.”* Oma tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2022

5.1.6 Kulttuurinen kestävyys

Kulttuurinen kestävyys jäi vähemmälle huomiolle, mutta esimerkiksi maatalousmaiseman ja maanviljelysperinteen jatkuvuus esiintyvät aineistossa. Yksi yrittäjä koki kulttuurisen kestävyuden osana yritystoimintaansa ja ylläpitää esimerkiksi useampaa uhanalaista suomalaista maatiaiseläinkantaa. Sama yrittäjä halusi myös tulevaisuudessa ylläpitää suomalaisen maatalouden ja maaseudun kulttuuriperintöä luomalla uudenlaisen majoituspalvelun tilakeskukseen suomalaisten perinnerotujen, maatalousmaiseman ja perinneruoan ääreen.

5.2 Kypsyysanalyysi

5.2.1 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus

Maatalousyrittäjät käsittävät luonnon monimuotoisuuden ennen kaikkea lajikirjon kautta. Muutama yrittäjä nostaa myös esiin geenien sekä mikrobitason monimuotoisuuden. Yrittäjien luonnon monimuotoisuustyön johtaminen voidaan jakaa Turusen (2023) mukaan tarkemmin neljään eri kategoriaan: edelläkävijät, havahtuneet, seuraajat sekä vitkastelijat. Turusen ym. tutkimuksessa oli kyseessä koko ruokaketju, mutta olen soveltanut analyysia tarkemmin maatalousyrittäjien luonnon

monimuotoisuustyön ymmärtämiseen. Yritysten jakautuminen näihin ryhmiin esitetään taulukossa neljä.

Taulukko 4 Luonnon monimuotoisuustyön neljä kypsyystasoa

Kypsyysluokat	Tunnistekoodi
Edelläkävijät	H4
	H8
	H10
Havahtuneet	H2
	H11
Seuraajat	H3
	H6
	H9
Vitkastelijat	H1
	H5
	H7
	H12

Edelläkävijät sanoittavat monimuotoisuuttaan tilakohtaisten tekojen kautta. Kaksi yrittäjää on luomuseurannassa ja kolmas käytännössä toimii ilman kasvinsuojeluaineita. Heillä on tilallaan joko perinnebiotooppeja tai luonnon monimuotoisuusalueita, ja kaikkien eläimet laiduntavat joko kasvatetuilla nurmilla tai luonnonniityillä. He ovat siis tunnistaneet ja toteuttavat toiminnassaan luonnon monimuotoisuustyötä.

”Luonnon monimuotoisuus tarkoittaa, että siellä on mahdollisimman paljon erilaista kasvillisuutta, eri kasvilajeja, ja myöskin eri eläinlajeja, että se ei ole mitään monokulttuuria. Ja jos ajatellaan vielä viljelypuolta, niin viljellään mahdollisimman monipuolisesti.” H10

Tunnistin nämä eri kypsyysluokat jo aineistoa kerätessäni ja etenkin edelläkävijät erottautuivat muista. ”Haastattelu 4 on todellinen edelläkävijä. Yrittäjän mielestä ekologisuus ja ekonomisuus kulkee käsi kädessä ja hän tekee kaiken luonnon ehdoilla. Yrittäjä on mukana useissa eri hankkeissa pilottitilana ja haluaa auttaa tutkimusta kehittämään maataloutta kestävämpään suuntaan. Yrittäjä vie kestävyiden pieniin yksityiskohtiinkin ja minimoi esimerkiksi traktorilla tehtävät työt, jotta voi vähentää polttoaineen kulutustaan.” Oma tutkimuspäiväkirja toukokuu 2022

Havahtuneet käsittävät luonnon monimuotoisuuden myös hyvin samalla tavalla kuin edelläkävijät. Toinen heistä on luomuseurannassa ja toinen siirtymäajalla luomuun. He kuvaavat luonnon monimuotoisuuden olevan kestävä liiketoiminnan mahdollistaja.

”Se mikrobisto ja pölyttäjät, ja sitten se laajenee siitä vähän isompiin lintuihin ja kaikkeen muihin, että kyllä se on sen sortin kokonaisuus, että ei sitä millään tekisi mieli vaarantaa, koska kyllä me on nähty vähän jo esimerkkejä siitä, mihin se johtaa.” H11

Seuraajat pohtivat luonnon monimuotoisuutta hieman suppeammin ja esiin nousee ajatuksia myös maatalouden tehokkuudesta verrattuna luonnon monimuotoisuuteen. Kun maatalouden tarkoituksena olisi myös tuoda yrittäjille elanto, onko silloin kannattavaa antaa kaikkien rikkakasvien kukkia vai pitäisikö satsata viljelyn pinta-alan puhtauteen ja tehokkuuteen? Kaikki teot maksavat aikaa ja rahaa. Tässä ryhmässä arvostetaan myös hoidettua ympäristöä ja nähdään ihmisillä oikeus hallita luontoa. Mielenkiintoista on se, että osa yrittäjistä jopa sanoittaa itseään ”seuraajaksi”, joka ei ole kestävyuden kärkeä, mutta seuraa mitä muut tekevät ja ottavat parhaimmaksi havaitut käytännöt käyttöön.

”Me koitetaan olla jotenkin päin, ei me nyt sitä ihan terävintä kärkeä edelläkävijöitä olla, mutta koitetaan tulla heti kärjen takana. Saadaan hyviä kortteja poimittua. Tuo hiiliviljelyhomma, se on tulevaisuutta joka tapauksessa. Rupeaa näyttämään siltä.” H6

Vitkastelijoiden vastauksissa huokuu ajatus siitä, että luonnon monimuotoisuus on kaukainen käsite ja liittyy erilaiseen kasvustoon kuin mitä Suomessa on. Esimerkiksi jatkuvan tai jaksollisen metsän kasvun kysymystä pohdittiin Darwinin oppien kautta ajatellen, että heikompien lajien häviäminen on hyväksyttävää. Yhden maatalousyrittäjän mainitsema huolestuttava ilmiö oli se, että esimerkiksi metsää, jossa saattaisi olla luontoarvoltaan arvokkaita kohteita, hakataan ennakoiden, sillä on mahdollista, että metsälle asetettaisiin suojeluvelvoitteita. Myös huoli tiettyjen lajien kantojen kasvusta nousee esiin.

” . . . esimerkkinä joutsenet, niiden kanta on lisääntynyt aivan järkyttävästi ja ne uhkaa taas sitten sorsalintujen kantaa, koska joutsenet vievät sorsalintujen pesimäpaikat, niin tätä ei haluta ottaa missään kohtaa huomioon.” H12

Myös vitkastelijoista kirjoitin huomiota tutkimuspäiväkirjaani. *”Muutama yritys nimittää itseään ”vastuuttomaksi tilaksi” ja kertoo kuinka karsastaa ”viherhömpää”. He ovat huolissaan nykyisestä viherhömpä-keskustelusta ja maatalouden syyttelystä, mutta samaan aikaan näkevät maatalouden tulevaisuuden positiivisena. Näistä muutamasta haastattelusta kuuluu ajatus, että Suomessa toimitaan jo nyt esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden kannalta hyvin.”* Oma tutkimuspäiväkirja kesäkuu 2023

5.2.2 Maatalousyrittäjän vaikutus luonnon monimuotoisuuteen

Toiminnan vaikutuksia arvioidessa yrittäjät jakautuvat selkeästi ja erot johtajuudessa nousevat selvemmin esiin. Edelläkävijät kokevat olevansa vastuussa viljelemästään pinta-alasta ja näkevät työnsä merkityksellisenä ja vipuvaikutuksen suurena.

”No, tavallaan, jos aatellaan, että on hallinnassa 135 hehtaaria maata, missä voi tehdä asioita sillain, että tekee muutakin kuin monokulttuuria, niin kyllähän se vipuvaikutus on silloin kovin suuri.” H4

Seuraajat näkevät myös monimuotoisuustyön merkityksellisenä, mutta heidän mukaansa sitä vielä estävät esimerkiksi vähittäiskaupan suuri rooli, jolloin yrittäjällä ei ole paljon neuvotteluvaraa esimerkiksi hinnoissa. He kuitenkin pyrkivät edistämään luonnon monimuotoisuutta yhä enemmän omien resurssiensa puitteissa.

”Kyllähän me nyt ollaan ihan siinä toteuttamassa sitä, että ihan avainroolissa, miten sitä monimuotoisuutta ylläpidetään. Mä oon nyt ottanut sen linjan, että mä pyrin siihen, että mä kasvatan sitä monimuotoisuutta mahdollisimman paljon.”

H11

Havahtuneet tunnistavat, että heidän toimillaan saattaa olla jokin vaikutus luonnon monimuotoisuuteen, mutta sitä rajoittaa taloudellinen niukkuus. Esimerkkinä nousee viljan viljely vs. nurmen viljely ja niiden vaikutus monimuotoisuuteen.

”En mä nyt koe, että me ainakaan luonnon monimuotoisuudelle oltaisi kauhea uhka. Tai, että pyrittäisi meidän toiminnassa jotenkin vaarantamaan luonnon monimuotoisuutta.” H9

Vitkastelijat kokevat, ettei heidän toimillaan ole vaikutusta luonnon monimuotoisuuteen. Vastauksissa toistuu kukkapellot ja niiden vaikutus pölyttäjiin, mutta taloudellisten resurssien puute estää niittyjen kylvämisen.

”Eipä juuri mitenkään. Pois lukien sitten, jos on joku mehiläispelto, että pölyttäjät pysyisi. Tietenkin sillä voisi vaikuttaa, jos vähentäisi ehkä torjunta-aineitten käyttöä, mutta käytännön tasolla varmaan tätä hommaa tehdään eläkkeeseen.” H1

Omaan tutkimuspäiväkirjaan olen kirjoittanut havahtuneiden ja vitkastelijoiden herättämiä ajatuksia. *”Jo haastatteluista tehdessäni huomasin ristiriitaisen tunteen kasvavan sisälläni. Miten nämä ihmiset osaavat ja ymmärtävät ympäröivästä luonnosta paljon enemmän kuin moni muu ja silti heidän toimintansa on jollakin tapaa hieman ristiriidassa ajatusten kanssa. Myös ajatus siitä, että luontoa tulee hallita, korostuu monessa haastattelussa. Hassulta tuntuu se, että vaikka nämä yrittäjät ajattelevat, ettei heidän toimillaan ole vaikutusta luonnon monimuotoisuuteen sanoittavat samat ihmiset kuitenkin, kuinka he haluavat antaa tilan jatkajilleen paremmassa kunnossa kuin mitä on sen itse saanut.”* Oma tutkimuspäiväkirja toukokuu 2022

5.2.3 Mahdollisuudet luonnon monimuotoisuuden edistämiseen

Vaikutuksia arvioitaessa yrittäjät jakautuvat selkeästi, mutta mahdollisuuksia pohdittaessa lähes kaikilla oli ideoita siitä, mitä he voisivat kehittää. Kaikkea tekemistä varjosti kuitenkin taloudellinen niukkuus. Edelläkävijöillä oli kaikilla laiduntavia elämiä ja niiden hyödyntäminen nähtiin laajemminkin määrin mahdollisuutena. Esiin nousi kuitenkin laidunnus etenkin metsälaitumilla ja järven rannoilla, joissa huolehditaan, että esimerkiksi järvikaisla ei valtaa koko kasvualaa muilta lajeilta.

Havahtuneet näkivät metsäpuolella paljon mahdollisuuksia monimuotoisuuden lisäämiseen: esimerkkinä lehtipuiden lisääminen ja siirtyminen pois yhden lajin metsän kasvatuksesta. Havahtuneiden ryhmästä nousi myös odottamaton näkökulma, kun yrittäjän mielestä elämme Suomessa ”näennäismonimuotoisuuskuplassa”. Tällä yrittäjä viittaa siihen, että Suomessa luonnon monimuotoisuudesta puhutaan paljon enemmän

verrattuna esimerkiksi Keski- ja Etelä-Euroopan maihin, jossa tuotanto on paikoitellen hyvin yksipuolista monoviljelyä. Yrittäjä myös tuo esiin sen, että luomutuotannossa liiketoiminnasta on hankalaa saada tuottavaa, kun Suomen luomuviljelykierto on niin tiukka. Yrittäjä, joka kasvattaa perunaa, saa kuuden vuoden aikana pellostä vain kaksi perunasatoa viljelykierron ehtojen mukaisesti.

Seuraajat nostivat mahdollisuuksien rinnalle myös huolen tiettyjen lajien kantojen kasvusta etenkin eläintilallisen näkökulmasta. Aineiston keräämisen aikana alkukesällä 2022 Etelä- ja Pohjois-Karjalassa hanhet olivat tuhonneet monien nurmisadot, mikä heijastui heti tilallisten taloudellisiin resursseihin. Myös joutsenet, naakat, peuraeläimet sekä suurpedot puhuttivat. Kaikkien näiden lajien kantojen kasvu heijastuu yrittäjän toimintaan. Esimerkiksi joutsenet ruokailevat paljon viljapelloilla ja naakat tuhoavat nurmesta tehtyjä paaleja.

”Viljelijänä siihen on varmaan oikeinkin hyvät lähtökohdat vaikuttaa. Jossain määrin sitä pitää kuitenkin rajoittaa, että saadaan tämä toiminta pysymään kannattavana . . . Luonnossa pitää olla monimuotoisuutta, mutta tuo ei ole välttämättä monimuotoisuutta, että siellä jotkut tietyt lajit yleistyy yli niiden ns. luontaisen määrän ja rupeaa tuhoamaan ja häiritsemään elinkeinoa.” H6

Vitkastelijat olisivat lähes kaikki valmiita kylvämään niittysiemenseoksia eli kukkapeltoja, mutta niissä tulee usein vastaan hinta. Niittykukkaseokset ovat huomattavasti kalliimpia kuin perinteiset nurmiseokset. Vaikka lähes kaikilla yrittäjillä on viljelykierrossa jossain kohtaa nurmea ja periaatteessa niittyseosta voisi käyttää, kaatuu ajatus usein taloudelliseen tarkasteluun. Vitkastelijoiden ryhmässä nousee esiin heräteltävä ajatus: jos yrittäjät siirtyisivätkin paremman bisneksen perässä sähköntuotantoon eli laittaisivat pellot täyteen aurinkopaneeleita ja niiden alle asfalttia, heikkenisi monimuotoisuus merkittävästi. Tällä yrittäjä halusi herätellä ajatusta siitä, että vaikka pelto olisikin ns. normaalilla nurmella, on se lähtökohtaisesti monimuotoisuuden kannalta parempi vaihtoehto kuin asfaltin päällä makaava aurinkopaneeli.

Taloudellinen niukkuus ja kannattamattomuus toistuu monen yrittäjän puheissa. Se ajaa monen tekemään samalla tavalla kuin aina on tehty. Vaikka maataloudessa parjataan tukipolitiikkaa ja tukien ehtoja, nostetaan ne myös ratkaisuasemaan luonnon monimuotoisuuden lisäämisessä.

” . . . vaikka mieltäisi vaikka peltosuunnitelmat, tekisi sillä lailla, että jos sinne laittaisi monimuotoisempia viljelylajikkeita tai tekisi jotakin niittyperloja jonnekin, mutta kun eihän me saada siitä mitään. Että kumminkin tämä on yritystoimintaa, kannattamatonta yritystoimintaa, niin onhan se vähän semmoinen, että sitten kun ne on semmoisia vanhoja tapoja, miten on tehty asiat, niin jotenkin ehkä tuntuu, että se jaksaminen ei riitä muuttaa sitä vanhaa ja totuttua . . . Että kyllähän se voi tulla esim. tukien, vaikka mä en hirveänä tykkää näistä tuista, mutta kyllähän niitä, että jos tukia laitetaan, niin se pitäisi pistää nimenomaan ohjaamaan enemmän sitä luonnon monimuotoisuuden mukaan. Koska silloin niitä tulisi tehtyä.” H7

Vitkastelijat myös pohtivat jaksollisen ja jatkuvan kasvatuksen metsän hyötyjä, ja esimerkiksi tutkimusta jaksollisen metsän kasvatuksen vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen kaivataan lisää.

Omaan tutkimuspäiväkirjaan olen kirjannut ajatuksia metsänhoidosta seurattessani lähipiirin toimintaa. *”Niin kuin haastatteluistakin selviää, ne, joilla on esim. metsää eniten tuntuu ajattelevan näitä kestävyysteemoja vähiten. Toisaalta valtaviin metsäomistusten takana on monen sukupolven kestänyt työ, jossa metsää on hankittu oikea-aikaisesti ja erittäin hyvin siitä huolta pitäen. Ajattelen, että se jos jonkin on sukupolvien ylittävää kestävyyttä. Harva ihminen pystyy ”hyötymään” rahallisesti oman elonsa aikana metsästä, jos aikaisempi sukupolvi ei ole asioita niin hoitanut, että mahdollinen rahallinen tuotto osuu vasta seuraavalle sukupolvelle. Toki rahallisen tuotoksen lisäksi moni saa metsästä hyvinvointia, pysyvyyttä ja se on osa myös kulttuuria tai suomalaista maalaisperinnettä, kaikilla on metsää. Moni maalainen metsänomistaja tuntee metsänsä lajiston ja toimii sen hyväksi. Muualla maailmassa ei taida olla yhtä paljon yksityisiä metsänomistajia kuin Suomessa, noin 600 000 omistajaa. Oman kokemukseni mukaan viljelijät huolehtivat itse omista metsistään, moni kestäväällä tavalla. Kevät ja kesä, osa syksykin menee maatalouden parissa, mutta talvisin monen maanviljelijän löytää metsästään moottorisaha kädessä. Oman kokemukseni mukaan metsästä valitaan pieteetillä puut, jotka kaadetaan tänä vuonna ja kokonaismäärä jää pieneksi. Harva pienmetsän omistaja haluaa tehdä ”avohakkuun”.”*

Oma tutkimuspäiväkirja elokuu 2023

6 Johtopäätökset ja pohdinta

6.1 Tieteellinen kontribuutio

Tämän tutkielman tarkoituksena oli ymmärtää maatalousyrittäjien kestävästä liiketoimintaa sekä vastata tutkimuskysymyksiin: Miten suomalainen maatalousyrittäjä kokee kestävästä liiketoiminnan? sekä apututkimuskysymyksiin: Millaisia erityispiirteitä maatalousyrittäjyyteen liittyy? Millaista johtajuutta maatalousyrittäjillä on luonnon monimuotoisuustyöhön?

Tutkimus tuotti uutta tietoa maatalousyrittäjien kokemuksista kestävästä liiketoiminnan kentällä. Kävi ilmi, että maatalousyrittäjät kokevat kestävästä liiketoiminnan samalla tavalla kuin kestävyyskirjallisuus (Baker 2015) määrittää liiketoiminnan: pitkäjänteisenä toimintana, joka ulottuu taloudelliseen tekemiseen, ympäristöstä huolehtimiseen ja sosiaalisen puolen huomiointiin. Monilla yrittäjillä kuitenkin jäi kulttuurinen kestävyden teema kokonaan pois. Tämä voi johtua siitä, että kulttuurinen ulottuvuus on uusin kestävyden teemoista ja myös kirjallisuudessa sitä on käsitelty vähemmän (Soini ja Birkeland 2014). Toisaalta tämä voisi olla seurausta siitä, että maalla elämisen reunaehdot ovat niin vankasti kiinni kulttuurisissa ehdoissa, että niitä ei osata mainita. Tämä ilmeni autoetnografisissa pohdinnoissani. Tilatason kestävyystoimiin liittyen, moni yrittäjä ei osannut nimetä asioita riittävän käytännöllisellä tasolla. Tämä johtunee myös samalla tavalla siitä, että arkipäiväiset toimet ovat rutinoituneita arkeen eikä niitä ole mietitty strategisesti kestävästä liiketoiminnan toimeksi. Näitä automaattisiksi muodostuneissa käytänteissä autoetnografia tuo toimijoille itsestään selvää näkyväksi.

Kun kestävästä liiketoiminnan käsitettä avattiin neljän teeman kautta, alkoi vastauksissa näkyä myös konkretia. Taloudellisesta kestävydestä nousi esiin kaksi ääripäätä. Toinen ääripää kokee tekevänsä kaiken yhteistyössä luonnon kanssa ja ajattelee taloudellisen ja ympäristöllisen kestävyden kulkevan käsi kädessä. Toinen osa yrittäjistä eli akuutissa kustannuskriisissä, joka ajaa ainakin hetkellisesti alas koko kestävästä liiketoiminnan kehittämisen. Nämä tulokset tukevat aiempaa kirjallisuutta, sillä myös Kuhmosen (2023) mukaan maatalousyrittäjät ovat ruokaketjussa vähempiosaisia ja näin ollen loukussa vanhoihin toimintatapoihinsa, kun resursseja ei ole kehittää toimintaa kestävämpään suuntaan.

Sosiaalinen kestävyys jäi vastauksissa vähemmälle huomiolle, eikä siihen osattu juuri nimetä muita teemoja kuin työturvallisuus ja työssä jaksaminen. Yksi yrittäjä nosti esiin naisen aseman miesvaltaisella alalla. Maatalous on pitkään ollut miesvaltainen ala ja on sitä yhä nykyään, sillä 87 % tilanomistajista on miehiä (Huttunen 2016). Tasa-arvon kannalta tämä on huolestuttava ilmiö: mikäli perheessä mies omistaa tilan, kärjistetyissä tapauksissa saattaa olla jopa niin, että verotus menee puoliksi, mutta käytännössä vain toinen puoliso hallinnoi rahaa. Tällöin toiselle puolisolalle, suurimmassa osassa tapauksista naiselle, ei jää palkkaa työstään. Tätä saatetaan selittää maatalouden huonolla kannattavuudella. Käytännössä saattaa siis olla olemassa yrittäjäpariskuntia, joista toinen omistaa tilan ja hallinnoi rahoja ja toinen tekee työtä, saamatta siitä korvausta. Tähän ilmiöön tulisi paneutua lisää.

Tämän tutkielman tuloksista nousee selkeästi esille, että ympäristön kestävyiden kannalta ollaan valmiita tekemään asioita, kunhan niistä saadaan rahallinen korvaus. Esimerkiksi ekojärjestelmätuki huolehtii, että pelloista 30 % on kasvipeitteisiä talven yli eli ne sitovat enemmän hiiltä ja maan kasvukunto paranee (Ruokavirasto 2023). Kun maan kasvukunto paranee, tarvitaan vähemmän kemiallisia lannoitteita, jotka taas rehevöittävät vesistöjä. Vaikka yrittäjät kritisoiivat maatalouden tukijärjestelmää, antavat he sille myös ratkaisun avaimia ja odottavat toimia ympäristön kestävyiden lisäämiseen.

Maatalouden erityispiirteenä voidaan pitää erityisen pitkiä sukupolvelta toiselle ulottuvia perheyhteyksiä. Ajatus siitä, että maatilalla on aina jatkaava seuraava sukupolvesta, motivoi nykyisiä yrittäjiä pitämään tilasta hyvää huolta. Tämä toimii ohjenuorana tilan kehittämistä ajatellessa. Bakerin (2015) mukaan, tämän seuraavan sukupolven mahdollisuuksien pohtiminen ja niistä huolehtiminen on myös yksi kestävä liiketoiminnan perusajatus.

Tulosten mukaan luonnon monimuotoisuus herätti yrittäjien keskuudessa laajaa keskustelua. Olen jäsentänyt tätä käyttäen Turusen ym. (2023) luomaa luonnon monimuotoisuutta kunnioittavan johtajuuden mittaristoa, jota käsitellään taulukossa 5. Turusen ym. (2023) tutkimus käsittelee koko ruokaketjua, mutta olen fokuoinut tutkimukseni maatalousyrittäjiin ja heissä näkyvään johtajuuteen.

Taulukko 5 Luonnon monimuotoisuutta kunnioittava johtajuus maatalousyrittäjissä mukailten Turunen ym. (2023)

Mittarit	Edelläkävijät	Havahtuneet	Seuraaajat	Vitkastelijat
	H4, H8, H10	H2, H11	H3, H6, H9	H1, H5, H7, H12
Monimuotoisuuden käsitys liiketoiminnassa	Ekonomia ja ekologia kulkevat käsikädessä	Toimia kohti sitä	Tulevaisuutta, mutta ei vielä ajankohtaista	Ei kuulu liiketoimintaan
Sitoutuminen monimuotoisuustyöhön	Maatalous tapahtuu luonnon ehdoilla	Toiminnassa otetaan luonto huomioon, mutta se ei ole driveri	Voidaan ottaa huomioon, jos se on kannattavaa	Ei kuulu liiketoimintaan
Muutosasenne	Maatalouden tulee muuttua	Muutosta kohti	Seurataan mitä tapahtuu	Odotellaan tukiehtojen muutoksia
Proaktiivinen-reaktiivinen toimintatapa	Ennakoi ja toimi etulinjassa	Seuraa tilannetta aktiivisesti	Seuraa tilannetta	Ei kiinnostusta
Vastuunotto	Maatalousyrittäjänä vastuussa isosta maa-alueesta, vipuvaikutus suuri	Vastuu tunnistetaan	Vastuuta voidaan ottaa, jos se on kannattavaa	Maatalous ei ole ongelman aiheuttaja
Toiminta	Kokeilevat uutta	Etsivät mahdollisuuksia	Toimivat ehtojen ja säädösten mukaisesti	Tekevät niin kuin on totuttu tekemään
Yhteistyö	Tekevät yhteistyötä oppilaitoksien ja tutkimusryhmien kanssa	Yrittävät tehdä yhteistyötä	Ei yhteistyötä	Ei yhteistyötä
Tavoitteet	Erlaisia tavoitteita toiminnan kehittämiseen	Ei tavoitteita	Ei tavoitteita	Ei tavoitteita
Resurssit	Hyvät	Ok	Ok	Ei mahdollisuuksia kehittää toimintaa

Nämä kypsyysluokat mahdollistavat yritysten ymmärtämisen laajemmin ja syvällisemmin, ei vain yhtenä ryhmänä. Kypsyysluokat paljastavat yrittäjien vahvuuksia ja heikkouksia. Eräs mielenkiintoinen huomio liittyy taloudelliseen tilanteeseen ja kypsyysluokkiin: kypsyysluokissa edelläkävijöiksi esitetyt yrittäjät sanoittivat tekevänsä kaiken luonnon kanssa yhteistyössä. Nämä yrittäjät eivät tuoneet esiin taloudellisten resurssien puutetta vaan kokivat toimivansa myös taloudellisesti kestävästi. Kypsyysanalyysissa taas seuraajat ja vitkastelijat olivat yrittäjiä, jotka kärsivät akuutista kustannuskriisistä.

Kypsyysanalyysi osoitti myös, että seuraajat sekä vitkastelijat olivat yrittäjiä, jotka kyllä arvostivat luontoa, mutta eivät nähneet omalla toiminnallaan olevan vaikutusta esimerkiksi luonnon monimuotoisuuteen. Tämä havainto tukee Silvastin (2003) tutkimusta yrittäjien luontosuhteesta ja sen ristiriitaisuudesta. Kypsyysanalyysi osoitti, että seuraajat ja vitkastelijat odottivat muiden tahojen ratkaisevan kestävyysongelmat ja luovan ratkaisuja niihin. He eivät myöskään tuoneet esille yhteistyötä muiden kanssa, kun taas edelläkävijät kertoivat tekevänsä yhteistyötä tutkimuksen ym. kanssa ollakseen osana ratkaisua kestävämmän maatalouden puolesta. Kaiken kaikkiaan kypsyysanalyysi osoitti samansuuntaisuutta Turusen ym. (2023) tutkimuksen kanssa ja vahvisti aiemman tutkimuksen tuloksia. Autoetnografisilla tutkimuspäiväkirjaotteilla pystyin luomaan analyysiin myös kaupunkilaisen linssiä ja tuomaan esiin kohtia, jotka pohdituttivat minua muuttuessani kaupunkilaisesta maalaiseksi. Päiväkirjaotteet auttoivat jäsentämään tutkimusprosessia ja refleктоimaan tuloksia. Lisäksi ne nostivat esiin kiinnostavia aiheita jatkotutkimukselle.

Vastauksena varsinaiseen tutkimuskysymykseen voidaan todeta, että yrittäjät kokevat kestävä liiketoiminnan kokonaisvaltaisesti neljän eri teeman kautta, mutta ovat lukittuna nykyiseen järjestelmään, joka estää heitä kehittämästä toimintaansa (Kuhmonen 2023). Toisaalta osasta yrittäjistä löytyy kypsyysanalyysin mukaan edelläkävijäjohtajuutta, joka osoittaa kykyä toimia ympäristölle kestävällä tavalla. Tätä edelläkävijöiden joukkoa seuraavat seuraajat ja havahtuneet, jotka valikoivat parhaimpia käytäntöjä itselleen. Vitkastelijoiden ryhmä on haastavin motivoida ympäristön kestävyystyöhön, sillä he eivät myönnä omaa vaikutusta ympäröivään luontoon. Toisaalta nimenomaan vitkastelijat ovat niitä, jotka odottavat esimerkiksi tukiehtojen muutoksia niin, että luonnon monimuotoisuuden eteen tehtävästä työstä saisi korvauksen.

Tässä tutkielmassa hyödynsin syvällisemmän ymmärryksen saamiseksi myös omaa kokemustani autoetnografisen tutkimusotteen avulla. Koin erityisen hedelmälliseksi sen, että olin prosessin aikana itse vielä kaupunkilainen, mutta muuttumassa maalaiseksi. Vaikka en aineiston keruuhetkellä osannut kysyä kaikkia olennaisia tarkentavia kysymyksiä, olen omassa tutkimuspäiväkirjassani pystynyt tuomaan esille havaintoja, joita olen katsonut kaupunkilaisen silmin. Tämä linssin tarkoituksena on ollut tarjota uudenlaista käytännön ymmärrystä maataloudesta tietämättömällekin. Koin sen hyödyllisenä erityisesti tähän aiheeseen, josta tuli itselleni läheinen, ja se sopi hyvin siirtymävaiheeseeni. Menetelmän käyttö oli myös itselleni voimauttava ja suosittelen lämpimästi sen käyttöä muillekin kaupunkorkean gradututkijoille.

Tämä tutkimus nosti esiin inhimillisen näkökulman kestävän liiketoiminnan keskeiseen kysymykseen. Aihe on erittäin ajankohtainen, ja vaikka arviot kestävyystoimien kiireellisyydestä vaihtelevat, ei teeman merkityksellisyyttä voi nykyisessä maailmantilanteessa kiistää. Maatalous on avainasemassa niin luonnon monimuotoisuuden kuin muidenkin luonnon kestävyteen liittyvien osa-alueiden kehittämisessä Suomessa. Laadullinen tutkimusote pyrkii ymmärrykseen; ehkä eri asemassa olevien osapuolten välinen inhimillinen yhteisymmärrys nousee elintärkeään rooliin globaalin kestävyysongelman ratkaisussa. Vastauksissa toistunut ylisukupolvisuuden teema kietoutuu erottamattomalla tavalla koko kestävän kehityksen ytimeen.

6.2 Johtamisen implikaatiot

Kestävästä liiketoiminnasta löytyy runsaasti kirjallisuutta, mutta harvemmin maatalousyrittäjän omakohtaisesta näkökulmasta. Tässä tutkielmassa pyrin luomaan käsityksen siitä, mitä itse maatalousyrittäjät ajattelevat kestävästä liiketoiminnasta ja minkälaisia mahdollisuuksia heillä on kehittää sitä. Tulosten perusteella maatalousyrittäjät voidaan jakaa kypsyyssuokkiin. Edelläkävijöiltä voidaan oppia ja näiden yritysten hyväksi todettuja toimia voidaan nostaa esimerkinomaisesti myös muille yrittäjille. Edelläkävijät eivät näe ristiriitaa taloudellisen kannattavuuden ja ympäristön kestävyden välillä, vaan kokevat, että ne kulkevat käsi kädessä. Tätä ajattelutapaa voitaisiin nostaa koko toimialan kantavaksi voimaksi, sillä maatalousyrittäjät toimivat niin keskeisessä asemassa lähellä luontoa. Maatalouden sidosryhmät, kuten viranomaiset ja etujärjestöt (kuten MTK) voisivat ohjata erityisiä

toimia kullekin kohderyhmälle esimerkin kautta ja saada esimerkiksi luonnon monimuotoisuustyötä tehokkaammin vireille eri yrittäjäryhmille.

6.3 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimus

Tutkielman haastatteluissa oli mukana vain 12 yrittäjää ja tilat olivat kooltaan suurempia kuin Suomessa keskimäärin. Vaikka haastateltavat tilat edustivat eri tuotantosuuntia, jäi tarkastetusta kokonaan pois itäinen Suomi sekä Lappi. Suomen koosta ja maantieteellisestä sijainnista johtuen maatalous on hyvin erilaista maan eri osissa. Tavallisimmat viljakasvit eivät menesty pohjoisemmassa Suomessa, joten maatalouden ote saattaa siellä olla jopa hieman erilainen. Myös tutkijapositioni on omakohtainen, sitä ei siis voi yleistää. Se voi kuitenkin kertoa jostain maatalousyrittäjien yhteisesti koetusta, jota pitkään yrittäjänä toimineet eivät edes osaa aiheen arkipäiväisyyden vuoksi enää sanoittaa. Oma näkökulmani myös kehittyi tutkielman aikana ja siitä olen kirjoittanut tutkimuspäiväkirjaan: *”Paljon on muuttunut vuoden aikana. Ymmärrykseni maataloudesta on kasvanut valtavasti, vaikka en vieläkään ole mikään asiantuntija. Haastatelluista olisi saanut ehkä enemmän irti, jos olisin osannut kysyä lisää tarkentavia jatkokysymyksiä. Toisaalta haastatellut ovat aitoja kaupunkilaisen tekemiä, joten ehkä olen osannut kyseenalaistaa asioita, jotka eivät enää tuntuisi kyseenalaistettavilta.”* Oma tutkimuspäiväkirja lokakuu 2023

Jatkotutkimusehdotuksina nostaisin esiin kolme aiheita. Ensimmäisenä koko ruokaketjun ajatukset kestävästä liiketoiminnasta ja kyky sekä halu kehittää sitä. Tämän taustalla on Suomessa vahva vähittäiskaupan rooli, joka pystyy sanelemaan maatalousyrittäjille ehtonsa. Mitä toimia tarvittaisiin, jotta koko maatalous voitaisiin valjastaa kestävä liiketoiminnan edistämiseen?

Toisena jatkotutkimusaiheena nostaisin esiin maatalouden liiketoiminnallistumisen. Maataloutta on tutkittu paljon etenkin maa- ja metsätaloustieteissä, mutta esimerkiksi kauppa- ja korkeakoulussa toimiala on vielä muihin aloihin verrattuna vähemmän edustettuna. Nykypäivän nuoret maatalousyrittäjät kokevat alan kuitenkin ehkä hieman toisin kuin aiemmat sukupolvet sen liiketoiminnallistumisen vuoksi ja näin ollen myös lisää tutkimusta liiketaloustieteissä tarvittaisiin.

Kolmantena ja ehkä tärkeimpänä näkökulmana nostaisin sen, miten maatalousyrittäjiä motivoidaan toimimaan ympäristön kestävyuden puolesta. Tämän tutkielman tulosten

perusteella edelläkävijäyritykset kokivat toimivansa kestävästi niin taloudellisesti kuin ympäristöllisesti. Johtuuko taloudellinen kestävyys tai kestäättömyys siitä, että yrittäjät ovat tehneet päätöksiä ottaen huomioon ympäristön ja luonnon monimuotoisuuden, vai aiheuttaako akuutti kustannuskriisi vitkastelijoilla vain tunteen, ettei heillä ole varaa toimia luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi? Jos ympäristön huomioiminen päätöksissä on yhteydessä taloudelliseen kestävyteen, eikö myös vitkastelijoiden kannattaisi siirtyä ympäristön huomioimiseen päätöksenteossa? Tämän tutkielman otanta oli pieni, mutta laajemmalla otannalla voisi tutkia, onko ympäristön huomioimisella yhteyttä taloudelliseen kestävyteen.

Lähteet

- Adams. T.E.; Ellis. C. & Holman Jones. S. (2017). Autoethnography. Wiley online library.
- Ahlvik, L., Boström, C., Bäck, J., Herzon, I., Jokimäki, J., Kallio, K. P., ... & Kotiaho, J. S. (2021). Luonnon monimuotoisuus ja vihreä elvytys. Suomen Luontopaneelin julkaisuja, (2021/1).
- Atkinson. P.; Coffey. A.; Delamont. S.; Lofland. J & Loflans. L. (2001). Editorial introduction. Teoksessa P. Atkinson; A. Coffey; S. Delamont; J. Lofland & L. Lofland (toim.) Handbook of Ethnography. Sage Publications.
- Baker, S. (2015). Sustainable development. Routledge.
- Bansal, P. (2005). Evolving sustainably: a longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic Management Journal*, 26(3), 197–218.
- Bell, E., Bryman, A., & Harley, B. (2022). Business research methods. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Berger, P. L. and T. Luckmann (1966), *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City, NY: Anchor Books.
- Biodiful (2021). BIODIFUL – LUMOAVA: Elonkirjoa kunnioittava johtajuus. <<https://biodiful.fi/tutkimushanke/>>, haettu 27.11.2023.
- Carroll, A. B. (1991). The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Towards the Moral Management of Organizational Stakeholders. *Business Horizons*, Vol. 34(4), 39– 48.
- CBD Convention on Biological Diversity. (1992). Article 2. Use of Terms. <<https://www.cbd.int/convention/articles/?a=cbd-02>>, haettu 17.11.2023
- Dasgupta, Partha (2021) *The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review*. HM Treasury: London.
- Díaz, Sandra – Malhi, Yadvinder (2022). Biodiversity: Concepts, Patterns, Trends, and Perspectives. *Annual Review of Environment and Resources*, Vol. 47 (1), 31–63
- Dong, Y., & Hauschild, M. Z. (2017). Indicators for environmental sustainability. *Procedia Cirp*, 61, 697-702.
- Eizenberg, E., & Jabareen, Y. (2017). Social sustainability: A new conceptual framework. *Sustainability (Basel, Switzerland)*, 9(1), 68–68. <https://doi.org/10.3390/su9010068>

- Elkington, J. (1999). *Cannibals with forks. The triple bottom line of 21st century business*. Capstone Publishing Ltd, Oxford
- Ellis, C & Bochner, A.P. 2000. *Autoethnography, Personal Narrative, Reflexivity*. Teoksessa: Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. (toim.), *Handbook of Qualitative Research*, 733–768. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Ellis. C.; Adams. T. E. & Bochner. A. P. (2011A). *Autoethnography: An Overview*. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, Vol 12, No 1
- Eriksson, Päivi – Kovalainen, Anne (2008). *Qualitative Methods in Business Research*. SAGE Publications, London.
- Euroopan Komissio (2019a). *EU Milk Market Observatory*.
https://ec.europa.eu/agriculture/market-observatory/milk_fi, haettu 28.11.2023
- European Commission, Directorate-General for Environment, (2021). *EU biodiversity strategy for 2030 : bringing nature back into our lives*, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2779/677548>
- FAS (2014c). *Russia Announces Ban on Many US Agricultural Products*. GAIN Report.<https://gain.fas.usda.gov/Recent%20GAIN%20Publications/Russia%20Announces%20Ban%20on%20Variety%20of%20US%20Agricultural%20Products_Moscow%20ATO_Russian%20Federation_8-7-2014.pdf>, haettu 28.11.2023
- Handbook of the Convention on Biological Diversity*. (2001). London ; Earthscan Publications. <https://doi.org/10.4324/9781315071770>
- Harmaala, M. & Jallinoja, N. 2012. *Yritysvastuu ja menestyvä liiketoiminta*. 1. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Hermoso, V., Carvalho, S. B., Giakoumi, S., Goldsborough, D., Katsanevakis, S., Leontiou, S., ... & Yates, K. L. (2022). *The EU Biodiversity Strategy for 2030: Opportunities and challenges on the path towards biodiversity recovery*. *Environmental Science & Policy*, 127, 263-271.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu : teemahaastattelun teoria ja käytäntö* ([2. painos]). Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., & Sinivuori, E. (2009). *Tutki ja kirjoita* (15. uud. p.). Helsinki: Tammi.
- Holman Jones. S.; Adams. T.E. & Ellis. C. (2013). *Introduction: Coming to Know Autoethnography as More than a Method*. Teoksessa S.Holman Jones; T.E.

- Adams & C. Ellis (toim.) *Handbook of Autoethnography*. New York: Routledge. 17–48.
- Huttunen, S. & Peltomaa, J. (2016). Agri-environmental policies and ‘good farming’ in cultivation practices at Finnish farms. *Journal of Rural Studies* 44: 217-226.
- Hynönen, T., & Hytönen, J. (1998). *Pellosta metsäksi*. Kustannusosakeyhtiö Metsälehti.
- IPBES (2019). *Global assessment report on biodiversity and ecosystem services of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. IPBES Secretariat, Bonn, Germany.
- Jokinen P. (1995a). *Tuotannon muutokset ja ympäristöpolitiikka. Ympäristösosiologinen tutkimus suomalaisesta maatalouden ympäristöpolitiikasta vuosina 1970–1994*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Osa 116. Turun yliopisto, Turku.
- Kopnina, H. (2017). Sustainability: new strategic thinking for business. *Environment, Development and Sustainability*, 19, 27-43.
- Kuhmonen, I. (2023). *Imprisoned by the regime?: farmer agency and farm resilience in the making of a sustainable food system*. JYU Dissertations.
- Kuhmonen, T., Hyvönen, K., Ahokas, I., Kaskinen, J., & Saarimaa, R. (2019). *Paikallinen ruoka ja kestävä kehitys: Kirjallisuuskatsaus*. Turun yliopisto. Turun kauppakorkeakoulu.
- Kuhmonen, T., Partio, H., & Kuhmonen, I. (2015). EU:n maatalouspolitiikka ja kestävä kehitys. *Poliittinen talous*, 3(1), 49-70. <https://doi.org/10.51810/pt.96138>
- Kukkonen L. (2021). Venäjä-pakotteet löivät Suomen ruoka-viennin polvilleen, nyt Kiinasta on tulossa vauhdilla ”uusi Venäjä” *Helsingin Sanomat*. <<https://www.hs.fi/talous/art-2000008113659.html>>, haettu 28.11.2023
- Laine K. (2023). *Maatalouden historia*. Suomen maatalousmuseo Sarka, luento 28.11.2023
- Lehtonen, H., Linjakumpu, H., Knuutila, M., & Marttila, J. (1999). *Maatalouden rakennekehitys vuoteen 2008*.
- Luke (2023). *Maatalous- ja puutarhayritysten rakenne 2022*. <<https://www.luke.fi/fi/tilastot/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne/maatalous-ja-puutarhayritysten-rakenne-2022>>, haettu 28.11.2023
- Luke (2023). *Maidon kokonaistuotanto vuosittain*. <https://statdb.luke.fi/PxWeb/pxweb/fi/LUKE/LUKE__02%20Maatalous__04%20Tuotanto__02%20Maito%20ja%20maitotuotetilasto__04%20Vuositilastot/04>

- [_Maidon_kokonaistuotanto.px/table/tableViewLayout1/?loadedQueryId=eb0cf0f7-2e29-453b-a452-3b9bd5922d79&timeType=from&timeValue=2000>](#), haettu 15.11.2023
- Maa- ja metsätalousministeriö (2019) Tietoa Suomesta, [<https://mmm.fi/eu2019fi/tietoa-suomesta>](https://mmm.fi/eu2019fi/tietoa-suomesta), haettu 17.1.2023
- Mendenhall, Chase – Daily, Gretchen – Ehrlich, Paul (2012) Improving estimates of biodiversity loss. *Biological Conservation*, Vol. 151 (1), 32–34.
- MTK (2023). Luonnon monimuotoisuus MTK:n toiminnassa. [<https://www.mtk.fi/-/luonnon-monimuotoisuus-mtk-n-toiminnassa>](https://www.mtk.fi/-/luonnon-monimuotoisuus-mtk-n-toiminnassa), haettu 5.12.2023
- Niemi, J., & Ahlstedt, J. (2015). Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015.
- Oksa, J. & Rannikko, P. (1988). The Social Consequences of the Differentiation of Agriculture and Forestry. A Case Study of Two Villages in Finnish Forest Periphery. *Acta Sociologica* 31 (1): 217–130
- Panwar, R., Ober, H., & Pinkse, J. (2022). The uncomfortable relationship between business and biodiversity: Advancing research on business strategies for biodiversity protection. *Business Strategy and the Environment*, 1–17.
- Pellervon taloustutkimus (2022). PTT:n tilannekatsaus: Sodan vaikutukset alkavat vasta näkyä ruokamarkkinoilla. [<https://www.stinfo.fi/tiedote/69944478/pttn-tilannekatsaus-sodan-vaikutukset-alkavat-vasta-nakya-ruokamarkkinoilla?publisherId=69819107>](https://www.stinfo.fi/tiedote/69944478/pttn-tilannekatsaus-sodan-vaikutukset-alkavat-vasta-nakya-ruokamarkkinoilla?publisherId=69819107), haettu 28.11.2023
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin, F. S., Lambin, E., ... Foley, J. (2009). Planetary Boundaries: Exploring the Safe Operating Space for Humanity. *Ecology and Society*, 14(2), 32-. <https://doi.org/10.5751/ES-03180-140232>
- Ruokatieto (2021). Alkutuotanto. [<https://ruokatieto.fi/ruokatieto/pelloilta-poytaan/alkutuotanto/>](https://ruokatieto.fi/ruokatieto/pelloilta-poytaan/alkutuotanto/), haettu 18.11.2023
- Ruokavirasto (2021). Tuki- ja kohdentamisaluekartta. [<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/perusehdot/tukikartta/>](https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/perusehdot/tukikartta/), haettu 28.11.2023
- Ruokavirasto (2023). Tukiehdot: ekojärjestelmätuki 2023. [<https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/ekojarjestelmatuki/tukiehdot-ekojarjestelmatuki/tukiehdot-ekojarjestelmatuki-2023/>](https://www.ruokavirasto.fi/tuet/maatalous/peltotuet/ekojarjestelmatuki/tukiehdot-ekojarjestelmatuki/tukiehdot-ekojarjestelmatuki-2023/), haettu 28.11.2023
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2017). Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi: Uudistettu laitos. Tammi

- Shrivastava, P. (1995). The Role of Corporations in Achieving Ecological Sustainability. *The Academy of Management Review*, 20(4), 936–960.
<https://doi.org/10.2307/258961>
- Silvasti, T. (2003). cultural model of “the good farmer” and the environmental question in Finland. *Agriculture and Human Values*, 20(2), 143–150.
<https://doi.org/10.1023/A:1024021811419>
- Soini, K., & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum*, 51, 213–223. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2013.12.001>
- Srivastava, A. K., Dixit, S., & Srivastava, A. A. (2022). Criticism of Triple Bottom Line: TBL (With Special Reference to Sustainability). *Corporate Reputation Review*, 25(1), 50–61. <https://doi.org/10.1057/s41299-021-00111-x>
- Tervo, H. (2019). Kaupungistuminen kiihtyy: säilyykö alueellinen tasapaino? *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, 115(2).
- Tilastokeskus Maa- ja metsätalousyritysten taloustilasto.
 <https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__mmtal/statfin_mmtal_px_13zl.px/table/tableViewLayout1/>, haettu 25.11.2023
- Torvela, M. (1985). Maatalouden näkymiä 1980-luvun alkuvuosina. Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turunen, M. (2023). Yritysten biodiversiteettijohtamisen kypsyyssluokat ruokaketjussa. BIODIFUL-Tuloswebinaari 3.10.2023.
- Turunen, M., Möksy, J. & Teerikangas, S. (2023). In Search of Biodiversity-Respectful Leadership in the Food Business - Illusion or Folly? British Academy of Management, Business School, University of Sussex, Brighton, UK, September.
- United Nations. Make the SDS a Reality. <https://sdgs.un.org/#goal_section>, haettu 20.11.2023
- Warsell, A. (2023). Entisten torppareiden hyvinvoinnin kokemus 1920-luvun Ruovedellä. *Väki Voimakas*, (36), 73-109.
- Whiteman, G., Walker, B., & Perego, P. (2013). Planetary Boundaries: Ecological Foundations for Corporate Sustainability. *Journal of Management Studies*, 50(2), 307–336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2012.01073.x>
- Wilson, E.O. (1988). The current state of biological diversity. *Biodiversity*, 52 (1), 3-18.

Ympäristöministeriö. Suomen biodiversiteettipolitiikka. <<https://ym.fi/suomen-biodiversiteettipolitiikka>>, haettu 20.11.2023

Liitteet

Liite 1. Kysymysrunko

1. Kerro kotitilastasi.
 - a. Milloin tila on perustettu?
 - b. Mikä tuotantosuunta tilallanne on?
 - c. Mistä lähtien olet johtanut tilan toimintaa?
 - d. Onko sinulla luonnonvara-alan koulutusta? Tai mikä koulutustausta?
2. Miten tilan toiminta on muuttunut sinun aikanasi? (muutokset tuotantosuunnassa, suuret investoinnit)
3. Mikä on mielestäsi maatilojen rooli yhteiskunnassa?
4. Mitä kestävä liiketoiminta maatiloilla tarkoittaa? (taloudellinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys, ympäristökestävyys)
5. Mitä kestävä liiketoiminta tarkoittaa/voisi tarkoittaa teidän tilallanne?
6. Mikä kestävyudessa on tärkeintä sinulle / yrityksellesi?
 - a. Taloudellinen vastuu – (kannattavuuskriisi ja ratkaisut siihen, tukimallit tms)
 - b. Sosiaalinen vastuu – (yrittäjien jaksaminen, työntekijöiden turvallisuus jne)
 - c. Ympäristövastuu –1) vesiensuojelu ja rehevöitymisen torjuminen, 2) luonnon monimuotoisuus ja 3) ilmastonmuutoksen torjunta
7. Mitä luonnon monimuotoisuus tarkoittaa?
8. Miten koet oman toimintasi maanviljelijänä vaikuttavan luonnon monimuotoisuuteen

9. Koetko että voisit edistää luonnon monimuotoisuutta tilatasolla vielä nykyistä paremmin? Mitä pitäisi tapahtua (ruokajärjestelmän tasolla) jotta voisit toimia näin?
 - a. Miksi näitä toimenpiteitä on tehty? Mistä kumpuaa motivaatio?
 - b. Minkälaisia haasteita ja mahdollisuuksia näet näissä?
10. (Mistä aloite kestäväan liiketoimintaan on tullut/lähtenyt? (kuka on muutoksen ajaja)
 - a. Minkälainen muutos oli? Miten muutos sujui? Miten se otettiin vastaan tms? Miltä tuntuu/i olla muutoksenteijä?
11. Onko tilallanne tavoitteita kehittää kestäväa liiketoimintaa?
12. Mikä kannustaisi toteuttamaan kestäväa liiketoimintaa?
13. Miten maatalouden sääntely vaikuttaa toimintaanne? (MTK / EU (Velvollisuudet, vesiensuojelu, ilmastonsuojelu, luonnon monimuotoisuus)
 - a. Mitkä tekijät edistävät kestäväan liiketoiminnan toteutumista?
 - b. Mitkä tekijät haittaavat kestäväan liiketoiminnan toteutumista?
14. Maatalouden mahdollisuudet ja haasteet tässä ajassa?
15. Miten näet maatalouden tulevaisuuden Suomessa?
16. Koetko, että maataloutta arvostetaan?